

2024 nyár

MADÁRTÁVLAT

■ ÉV HÜLLŐJE

4 Eltűnő harcos siklónk – 2024-ben a kaszpi haragossikló az év hüllője

■ MADÁRGYŰRÜZÉS

8 Madárgyűrűzők vitája – Irtsuk vagy védjük a vadon élő madarak vérszívóit és parazitáit?

■ MADÁRTAN

13 Telepesen fészkelő madarak V. – Gyurgyalag és partifecske

■ FAUNISZTIKA

16 Ismét költött a kacagócsér Magyarországon 2023-ban

■ TÁVCSŐVEL KÜLFÖLDÖN

18 A Watt-tenger partvidékének madarai

■ MADÁRTAN

21 Agrárterületek madarainak nyomában

■ HÍREK

24 MME hírek

■ MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

30 Érdekes madárfészkelések

■ MADÁRGYŰRÜZÉS

34 Érdekes madármegkerülések

■ FAUNISZTIKA

38 Érdekes madármegfigyelések

■ CSIPOGÓ

43 Sólyomfélék Magyarországon

■ MME BOLT

47 Saját logós távcsőcsalád az MME bolt kínálatában

TERMÉSZETHELYREÁLLÍTÁS

Az elmúlt évtizedben minden szinten egyértelművé vált, hogy nyakig vagyunk a beláthatatlan következményekkel járó biodiverzitás- és klímakrizisekben. Az is egyértelmű, hogy eredmény eléréséhez az eddigi megközelítés kevés. Nem elég a még megmaradt természetes vagy természetközeli területeket, élőhelyeket megőriznünk, és a ritka fajokat megmenteni a kipusztulástól. Helyre kell állítanunk élőhelyeket, élő rendszereket, amelyek biztosítják a hosszútávú fennmaradást és egyúttal lehetővé teszik az alkalmazkodást, növelve az ellenállóképességet. Sőt még ezen is túl kell lépni és alapvető működésünket kell megváltoztatni, amit az IPBES (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services) kormányközi tudományos szervezet Transformational Change fogalomban összegez. A fogalmat magyarra fordítani *átalakító változásként* lehet talán, de én jobb szeretném ezt *elsőprő változásnak* mondani, mivel újra kell gondolnunk magunkat és ezt nagyon gyorsan kell megtenni.

Az Európai Unióban megfogalmazott Green Deal – zöld megállapodás és ennek kiemelt eleme, a biodiverzitás stratégia is megfogalmazza a természethelyreállítás feladatát. Mint tudjuk, általában eddig a pontig jutunk el, a probléma ott szokott lenni, amikor gyakorlatba kell ültetnünk az elveket. Ennek egyik ígéretes eszköze a Természethelyreállítási törvény, amelynek előkészítése két éve zajlik és ennek érdekében egyesületünk számos alkalommal felszólalt. Ennek a törvénynek a jelentősége, hogy minden tagállam számára fontos célokat fogalmaz meg a beporzókra, a városi, erdei és mezőgazdasági, tengeri és folyóvízi rendszerekre, és ennek elemeként kötelezővé lenne egy országos természethelyreállítási terv létrehozása és végrehajtása mindenki számára. Ezzel az Európai Unió egy újabb példamutató lépést tenné, amit a világ többi részén is követhetnének. Azonban a kétévnyi munka végén kialakult megegyezési javaslatot még mindig több tagállam nem támogatja, és idén tavasszal Magyarország is hirtelen átlát a támogatók sorából az ellenzökébe.

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiát az Országgyűlés 2013 márciusában fogadta el a 2013–2024-es időszakra. Elkészült a stratégia záró előrehaladási jelentése, ami nemcsak a szűk természetvédelmi kérdésekben, hanem szélesebb értelemben is kimutatja, hogy az ambiciózus megfogalmazott célok nagy részében nemhogy nem sikerült előrelépni, hanem visszafelé haladtunk. Számomra döbbenetesek voltak nemcsak a mesterséges felszínborítottság növekedésével, az ökoszisztéma-szolgáltatásokkal, a természeti erőforrás-termelékenységgel, de olyan, más szakterületekkel kapcsolatos negatív adatok is, mint az egészségügy állapota vagy az oktatásban eltöltött átlagos idő. De azt is fontos elmondani, hogy jó gondolkodásbeli irányváltásokat is tapasztalhattunk az elmúlt időszakban. A klímaváltozás, és különösen a száraz időszakok sokak szemét felnyitották, a tájleptékű vízmegtartás, a természetalapú megoldások, azaz például a vizes élőhelyek helyreállítása egyre több szakterületen előtérbe kerül. A városi zöldfelületek és a települési biodiverzitás jelentősége egyre több önkormányzat számára vált fontossá, közülük azok, melyek fontosnak tartják a természethelyreállítást, az MME közreműködésével nemrég megalakították a Madárbarát Települések Országos Szövetségét (lásd az MME Hírek rovatban).

Magyarország az Európai Unió soros elnöke lesz az év második felében, ami óriási feladatot és egyben felelősséget ró a hazai államigazgatásra. Ráadásul az európai uniós választások után egy átalakuló időszakban új parlament és új bizottság alakulása mellett kell a biodiverzitás ügyét napirenden tartani. Véleményem szerint különös jelentősége van, hogy egy ilyen helyzetben a mi kis országunk mit kommunikál. Példát mutat és a jövőbe tekintve a többi tagállamot is a jó út felé hívogatja, avagy éppen ellenkezőleg. Én azt gondolom, hogy Magyarország számára is csak az átalakító változás és a természethelyreállítás útja a követendő és szeretném, ha az én országom ebben a példát mutatná.

Halmos Gergő
üzgyvezető igazgató

MADÁRTÁVLAT – madártani és természetvédelmi folyóirat

XXXI. évf. 2. szám, ár: 890 Ft (MME-tagoknak térítésmentes)

KIADJA: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet „A madárbarát Magyarorszáért!”

1121 Budapest, Költő utca 21., Tel.: (06-1) 275-6247 · Fax: (06-1) 275-6267 · www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ: Orbán Zoltán

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: Schmidt Egon 1994–1995

KORÁBBI FŐSZERKESZTŐK: Péchy Tamás 1996–2004; Ujhelyi Péter 2004–2011, 2013–2018; Orbán Zoltán 2012, 2018–

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Halmos Gergő, Haraszthy László, Orbán Zoltán, Vásony Petra

NYELVI KORREKTOR: Szűcs Katalin

TERVEZÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Kitaibel Bt.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS: Bányai Lászlóné és Skrionya Barbara

FELELŐS KIADÓ: Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS: EPC Nyomda – Budaörs

FELELŐS VEZETŐ: Mészáros László ügyvezető

ISSN 1217-7156

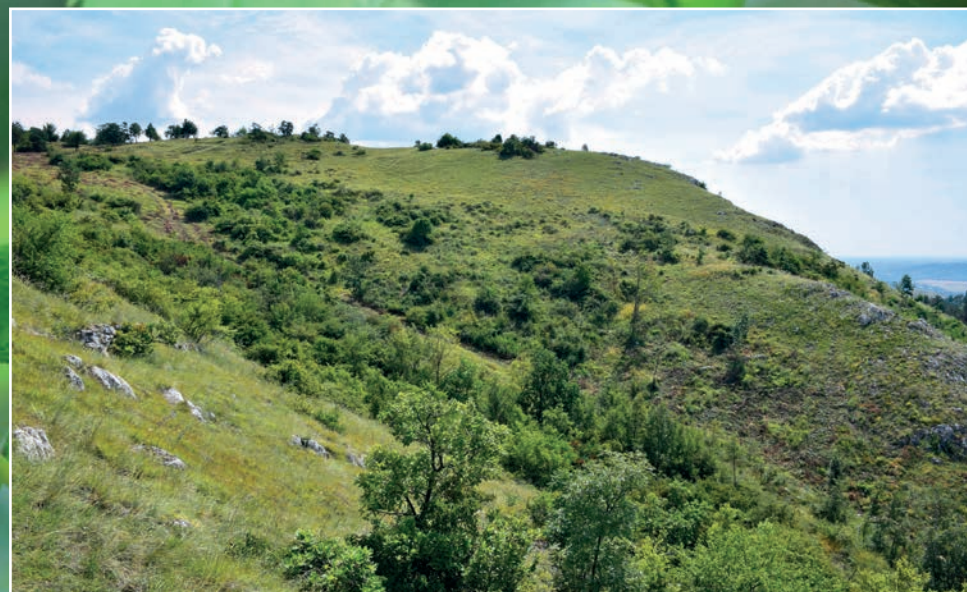
A címlapon: gyurgyalagok (fotó: Tóth László) – Köszönjük a Birdo – Az év madárfotósa program támogatását!

ELTŰNŐ HARCOS SIKLÓNK

2024-ben a kaszpi haragossikló az év hüllője

Hazánk legnagyobbra növő kígyója a kaszpi haragossikló. Hossza meghaladhatja a 2 métert, vastagsága elérheti egy női csuklóét. És bár megjelenése impozáns, viselkedése merész, nem könnyű vele összetalálkozni, mert az embert, ha csak teheti, igyekszik messze elkerülni. Ezüstösen fénylő barnásszürke alapszíne jól elrejtí az élőhelyét jellemző fűben. Barna szemei nagyok, melyekkel zsákmányát és támadóját egyaránt messziről észreveszi. Fejteteje mogyoróbarna, felső ajkai narancsosak, torka fehér, oldalt sárgás- vagy rozsdavörös foltokkal, hasa halványsárga. A fiatalok alapszíne ezüstös- vagy sárgásszürke, oldalt és a háton gyakran harántcsíkká olvadó, apró, sötét foltokkal. Fokozottan védett, természetvédelmi értéke 500 000 Ft.

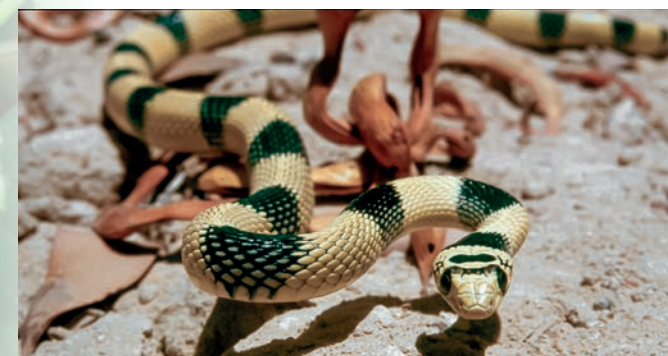
RÉGI ÉS ÚJ NÉV

Sok történetet lehet hallani a méltán haragosnak nevezett sikló temperamentumáról. Ha sarokba szorítják, gyakran fordul szembe támadójával, akit vagy amelyet hatásos blöffel igyekszik megfutamítani. Mivel nagy termetű, vakmerő támadása tényleg félelmetesnek tűnik. Ha megfogják, vehemensen harap. Apró, de tühegyes fogai a bőr fájdalomérző idegvégződéseit igencsak tépik a hajszálerekkel együtt, emiatt harapása kellemetlen, és vérezhet is. Amint azonban a vér megalvad, és a sebet lemossuk, szinte alig látható a harapás nyoma.

A kaszpi haragossiklót (*Dolichophis caspius*) magyarul sokáig csak haragos sikló névvel illettük. Ekkor a tudományos neve is *Coluber jugularis caspius* volt, vagyis a *jugularis* nevű faj alfajaként tartottuk számon, ami a magyar névben nem tükröződött. A hazai jogszabályokban még ma is a haragos sikló elnevezéssel találkozunk, ezekbe a dokumentumokba ugyanis máig nem került át a tudományos sokkal helytállóbb új név. A változást a modern törzsfeljedéstani vizsgálatok indították el, melyek arra világítottak rá, hogy az európai haragossiklók, amelyek egykor mind a *Coluber* nemzetségbe tartoztak, több önálló törzsfeljedési ágon szétszórta helyezkednek el. Ezek az ágak új genusneveket kaptak, így ma már jobban látjuk a köztük lévő leszármazási viszonyokat. Így került az egykori „haragos siklónk” a *Dolichophis* nemzetségbe. Időközben az is kiderült, hogy a *caspius* nem is a *jugularis* faj alfaja, hanem maga is önálló faj. Így lett a mai tudományos neve *Dolichophis caspius*. A *Dolichophis jugularis* nevű faj továbbra is létezik, és az ázsiai haragossikló néven ismerjük magyarul. De vajon miért írjuk a „haragos sikló” jelzős szerkezetet egybe? A magyar nevek is egyre gyakrabban utalnak a tudományos nevekben tükröződő rokonsági viszonyokra. Az egykori *Coluber* nemzetségbe sorolt siklók számára a mindegyikükre jellemző harapósságot leíró *haragossikló* magyar nemzetségnevet tartottuk meg, amelyhez minden faj esetében faji jelzőt biggyesztünk: kaszpi haragossikló (*D. caspius*), balkáni haragossikló (*Hierophis gemonensis*) stb.

CSÍKOS SIKLÓ

Korábban a kaszpi haragossiklót nevezték csíkos vagy ugró siklónak is. Utóbbi jelző arra utal, hogy meglepve szinte felpattan, és nagy lendülettel nekiiramodik vagy a támadója, vagy az ellenkező irányba. A csíkos elnevezés a testének és farkának felső részén futó pikkelyek szalmasárga csíkjaira utal, amelyek a farkon álló helyzetben is, de a testen gyors sikláskor az emberi szem számára folyamatos csíkká olvadnak össze.

↑ Dishes haragossikló (*Platyceps elegantissimus*), Arabia endemikus sivatagi kígyója, mely gyíkokkal táplálkozik

← nagy kép: A kaszpi haragossikló gyakran kúszik fel bokrokra vagy fákra a ragadozói elől, illetve madárzsákmány reményében

← kis kép: A kaszpi haragossikló a meleg, bokros-füves helyeket kedveli

Erdei sikló normál változata (fotók: Babocsay Gergely)

KITERJEDT ROKONSÁG

A kaszpi haragossikló kiterjedt közvetlen, mintegy 40 fajt számláló rokonsággal bír. A *Coluber* nemzetségnevet azonban ma már csak az Észak-Amerikában élő fekete haragossikló (*Coluber constrictor*) viseli. Az egykori széles csoporton belül ez a faj áll a legtávolabb az eurázsiai és afrikai rokonaitól, a többiek közelebbi rokonai egymásnak. Európában több haragossiklófaj is megtalálható. Közös tulajdonságuk, hogy szemük nagy, nappal aktívak, zsákmányukat aktívan keresik és nagy sebességgel vadásszák le. Ha megfogják őket, mindannyian gorombán haragnak, de méregfoga egyiküknek sincs, és az embernek jelentős sérülést nem tudnak okozni. Mindegyikük mediterrán vagy sztyeppi-sivatagi környezetben él.

HARAGOS VAGY NEM HARAGOS?

Nem a haragossikló az egyedüli nagy termetű siklónk. Szinte ugyanazokon az élőhelyeken előfordul az erdei sikló (*Zamenis longissimus*) is, amely maga is természetes, hossza meghaladhatja a 1,5 métert. A két faj azonban könnyen megkülönböztethető egymástól. Az erdei sikló egyöntetű sárgás- vagy zöldesbarna (ritkán grafitiszürke), a test közepén macskakörömszerű, apró, fehér mintával. Ajakpikkelyei és torka egyöntetű sárga (a szürkénél piszkosfehér). Az erdei sikló sokkal lassabb, sokszor nem is menekül, hanem megdermed. Ha védekezésépp harap is, annak vehemenciája lényegesen kisebb, majd kissé lomhán megpróbál kitérni, de nem fogja menekülőre lélegzet-elállító sebességgel. Az erdei sikló legtöbbször erdős területeken, olykor kertvárosokban bukkan fel, és csak ritkán azokon a sziklás, füves helyeken, ahol a haragossikló.

TÖBBSZÖRÖS HONFOGLALÁS DÉLRŐL

A kaszpi haragossikló délkelet-európai elterjedésű. Mediterrán füves, bokros domboldalokon vagy Kelet-Európa déli részének száraz, meleg sztyeppéin él. Megtalálható a Balkán-félszigettől egészen a Krim-félszigetig. Elterjedésének északnyugati határát Magyarországon éri el. Hazánkban az elterjedése ma igen szűk, de ez nem mindig lehetett így. Egy elszigetelt, de szerencsére meglehetősen erős populációja a Villányi-hegységhez tartozó Szársomlyón él. További kisebb szóránypopulációk élnek a Duna nyugati partja mentén elterülő löszsztyeppmaradványokon (Paks, Dunaújváros, Dunakömlöd stb.), illetve néhány elszigetelt állományáról tudunk a Budai-hegységben: a Sas-hegyen, a Budaörsi-kopárokon és Pesthidegkúton.

A mezőföldi löszgyepek szántóföldi hasznosítása, valamint a dolomit- és mészkőkopárok fásítása előtt valószínűleg jóval nagyobb területen fordulhatott elő. A törzsfajlódástani vizsgálatok arra utalnak, hogy a haragossikló a Kárpát-medencét legalább két, de lehet, hogy három alkalommal népesítette be dél felől, ugyanis a szársomlyói és a pesthidegkúti állomány genetikailag valamelyest eltér egymástól és a többi populációtól is. Mindez arra utal, hogy egymástól különböző időben érkeztek, és nem keveredtek, de más összetettebb folyamatok is lehetnek a különbözőség hátterében. A pesthidegkúti populáció esetén felvetődött a behurcolás lehetősége. Ismert, hogy a 80-as években egy hobbiállattartó szabadon engedett néhány bulgáriai eredetű példányt, de információink alapján ezt nem Pesthidegkúton tette, hanem a Budaörs melletti Farkas-hegyen, így a pesthidegkúti állomány különbözőségére egyelőre nincs meggyőző magyarázat.

TÖBBNAPOS VADÁSZPORTYÁK

A haragossikló szinte minden gerinces állatot elfogyaszt, amelyet el tud ejteni, és le tud nyelni: gyíkokat, kígyókat, madarakat, kisebb emlősöket, elsősorban rágcsálókat. Még az ürgét is legyűri. A madárfiókákat, pocokkölyköket, kisebb gyíkokat élve nyeli le, a nagyobb zsákmányait testének egy-két gyűrűjével megfojtja. Irodalmi adatok alapján a fiatalok esznek egyenesszárnyúakat is, de főleg gyíkokkal táplálkoznak. Mivel anyagcseréje meglehetősen gyors, sok zsákmányállatot kell elejtenie, ehhez pedig nagy vadászterületre van szüksége. Az MME Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztálya által végzett rádió-nyomkövetés vizsgálatok megmutatták, hogy egy-egy példány többhektári területet jár be rendszeresen, és a törzshelyétől 0,5 kilométernél is messzebb távolodik el, akár egy napon belül is. Vadászportyáik több napig is tarthatnak, melyek során ürge- és pocokjáratokban töltik az éjszakákat vagy a kedvezőtlen időjárású időszakokat. Ez idő alatt mindvégig tisztában vannak vele, hogy merre járnak. Kiterjedt otthonterületük részleteit az évek során tanulják meg, éppen ezért élőhelyük hasznosításakor és átalakításakor hiába is telepítenénk át őket, az új, számukra ismeretlen helyen valószínűleg elpusztulnának. Kifejezetten nappali kígyó, gyakran menekül bokrokra vagy fákra, ahonnan szemmel tartja lehetséges támadóit.

TÁNC A FÜBEN, TOJÁSOK A RÁGCSÁLÓJÁRATOKBAN

A haragossiklók március közepe után bújnak elő sziklába vagy a löszfalakba mélyen benyúló, tágas és fagymentes üregekben eltöltött hibernációjukból. Nászuk április második felében

Kifejlett haragossikló (fotó: Heckenast Ádám)

JANE GOODALL ÉS A HARAGOSSIKLÓK

Az MME Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztálya (MME KHVSZ) 2011-ben kezdte meg haragossikló-védelmi programját. Az élőhelyek feltérképezése mellett, az Agrárminisztérium, a Duna-Ipoly és a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóságok támogatásával a siklópopulációk monitorozását és egyes haragossiklók rádió-nyomkövetéses vizsgálatát végezzük. Ez utóbbi vizsgálatok felkeltették Jane Goodall, neves főmőlőskutató és természetvédelmi aktivista érdeklődését is, aki maga engedte szabadon az azóta nevét (Jane) viselő, első, nyomkövetővel ellátott siklót. A program ezáltal országos ismertségre tett szert, aminek jelentős szerepe volt a pesthidegkúti élőhely olimpiai hegyikerékpár-pályává alakítása ellen folytatott kampányban. A haragossikló élőhelyei továbbra sincsenek biztonságban. Legutóbb az MME KHVSZ hívta fel a figyelmet arra, hogy egy a Kisapostag mellett létesítendő személtérakó

épp az ott élő haragossiklók otthonát pusztítaná el. Jelen pillanatban is zajlik a létesítési engedély felülvizsgálata. Az év hullője kampánnyal a Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztály változatos programokkal szeretné a figyelmet újra e nagyszerű hüllőre irányítani: rajzpályázattal, előadásokkal, kirándulásokkal. Mindenkit arra bátorítunk, hogy vegyen részt a kétéltű- és hüllőtérképezési programunkban, használja a Kétéltű- és hüllőtérképezés (Herptérkép; <https://herpterkep.mme.hu/>) elnevezésű androidos és iOS-applikációt, és segítse a hazai herpetofauna védelmét minél több sikló- és egyéb hüllő-, valamint kétél-tűszelés feltöltésével.

Halpern Bálint

kezdődik, és nyár elejéig eltarthat. A hímek megküzdenek a párzás jogáért, ez a sok más kígyónál is ismert „kígyótánc”. Testüket egymásba fonják, és így haladnak egymás mellett, miközben testük elülső harmadával lökdösődnek. Mozdulataik néha kecsesek, a magasba emelt fejű kígyók valóban úgy tűnnek, mintha táncolnának. A harc nem jár komolyabb sérüléssel, és csak addig tart, amíg egyikük fel nem adja. A győztes ezután párosodik a közelben lévő nőténnyel. A nőtény nyár elején, közepén talajfelszín alatti üregekbe rakja le 5–12 pergamenhéjú tojását, amelyekből a körülbelül 30 centiméteres kis kígyók augusztus végén, szeptemberben kelnek ki és kezdenek hozzá teljesen önálló életükhöz. Téli pihenőjüket szeptember végén vagy októberben kezdik meg. Kedvező időjárás esetén a fiatalok még novemberben is aktívak lehetnek.

A hímek a nászidőszakban megküzdenek a nőtényekért, látványos harcukat régen táncnak vélték (fotó: Sabin Neatu)

ELTŰNŐBEN

A kaszpi haragossikló hazánkban már nagyon régóta ritka hüllő. Löszgyepeken, dolomit- és mészkőkopárokon kialakult élőhelyeinek többsége mára feldarabolódott vagy elveszett, aminek oka elsősorban a szántóföldi gazdálkodás előretörése volt, illetve a Budapest környéki élőhelyeit megette a terjeszkedő város, vagy a kopárfásítás áldozatává váltak. A települések közelében nagy veszélyt jelentenek rájuk a házi macskák és a kutyák. Sokuk a közutakon autókerekek alatt végzi. Sajnos, mostanában a terepi kerékpározás is szedi közülük áldozatait.

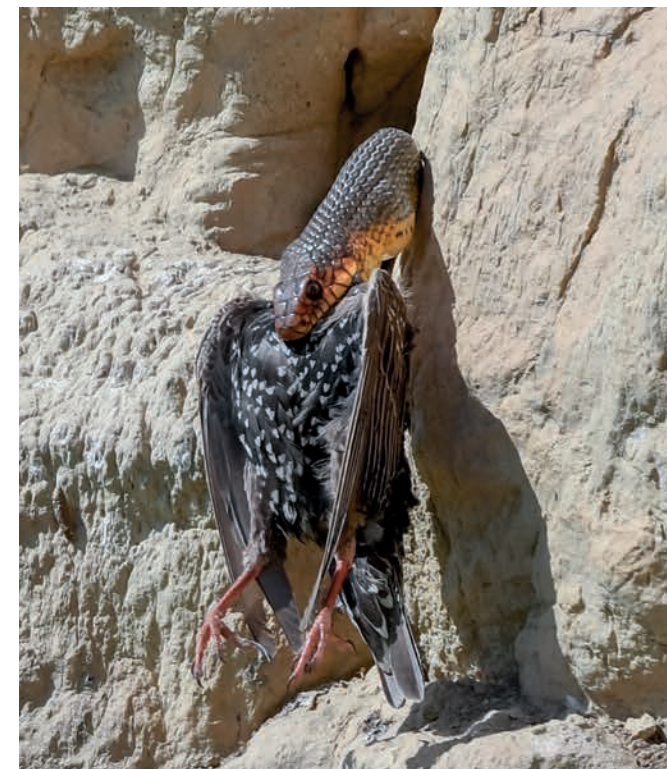
„Csíkos sikló”: a gyorsan elhaladó kaszpi haragossikló pikkelyeinek sárga vonalkái összefüggő csíkká olvadnak össze a flickerfúziós hatásnak nevezett jelenség (ezen alapult a közelmúltig a képkockákból álló mozgófilmek vetítése) következtében, amitől a kígyó egész teste csíkosnak tűnik (fotó: Babocsay Gergely)

Kaszpi haragossikló frissen kelt példánya (fotó: Halpern Bálint)

Egy elűtött példány révén derült fény a Duna menti populációkra a 2000-es évek elején. A pesthidegkúti állományról is csak 2012-ben szereztünk tudomást. Elképzelhető, hogy további kisebb populációkra fogunk bukkanni, de mindezzel együtt is a haragossiklók helyzete igen elkésérítő. Pedig, ha legalább az élőhelyüket megkímélnénk, még képesek is lennének elviselni bennünket a közvetlen közelükben. Meglepő módon egyes élőhelyeiken hozzászoknak az ember és a sétáltatott kutyák jelenlétéhez úgy, hogy hatalmas termetük ellenére képesek csendben rejtve maradni előlünk. Mindazonáltal, ha nem teszünk többet az élőhelyeik rendbetételéért, a feketefenyvesek eltávolításáért, a még megmaradt élőhelyfoltjaik megőrzéséért, ez a faj hamarosan le fog kerülni a hüllőink listájáról. Kár lenne érte, mert lenyűgöző állatok, amelyek láttán szinte mindenkinek elakad a lélegzete, és nem annyira a félelemtől, mint inkább a csodálattól.

Babocsay Gergely

A haragossikló a löszfalakban költő gyurgyalagokat és seregélyeket is zsákmányul ejti (fotó: Klép Sándor)

MADÁRGYŰRŰZŐK VITÁJA

Írtsuk vagy védjük a vadon élő madarak vérszívóit és parazitáit?

A közelmúltban vita kerekedett a gyűrűzők levelezőlistáján abból, hogy valaki megkérdezte, mit tegyünk, ha azt látjuk, hogy a gyűrűzött barázdabillegető-fiókák nagyon tetvesek. Az egyik vélemény, hogy a gyűrűzők a lehető legkevesbé avatkozzanak be a madarak életébe, tehát ne kezeljék fertőzéseiket sem. A másik nézet, hogy madárvédők lévén ne nézzük tétlenül a madarak szenvedését: a durva fertőzésekkel szemben igenis tegyünk valamit. Alábbiakban megpróbáljuk mindkét nézet érveit részletesebben kifejteni, hogy az olvasó maga alkothasson véleményt e kérdésben. És mivel a tudás – ebben nincsen vita – csak hasznos lehet, néhány képpel illusztrálok a hazai madarakon gyakoribb élősködő atkák és rovarok néhány képviselőjét.

TERMÉSZETVÉDELMI ÉRVEK

A természetvédelem célja az élővilág változatosságának, a biodiverzitás (leegyszerűsítve: a fajgazdagságának) megőrzése. A Magyar Köztársaság elnöke is aláírta, majd a Magyar Országgyűlés ratifikálta az erről szóló riói egyezményt 1993-ban. Csakhogy a földi fajgazdagság nagy részét élősködő fajok alkotják, legalábbis akkor, ha a növényélősködőket is ideszámítjuk. De ha csak az állati élősködőket tekintjük, akkor is elmondható, hogy fajaik száma biztosan nagyobb, mint például a gerinces állatfajoké. Miféle természetvédelem volna az, amely csak a szívünknek kedves, esztétikai ízlésünknek megfelelő fajokat védi, miközben másokat – a fajok nagy hányadát – irtandónak tartja?

A TERMÉSZETVÉDŐK ÁLTAL KIIRTOTT FAJOK ESETE

Egy-egy kihalással közvetlenül veszélyeztetett madár- vagy emlősfaj megmentése érdekében előfordul, hogy végső megoldásként a faj minden példányát befogják és mesterséges tenyésztésben szaporítják. A sikeres tenyésztői munka eredményeként aztán a szaporulat visszatelepíthető a természetbe. Nem egy madárfajt ma már kizárólag ilyen, fogságból visszatelepített állományok képviselnek a természetben. Csakhogy a zárt téri tenyésztéseket állatorvosok felügyelik, akik hagyományosan parazitamentesítik a természetből befogott madarakat vagy emlősöket. Minden jel szerint így irtottak ki legalább négy rovarfajt, köztük például a kaliforniai kondor egy specifikus tetűfaját. Ezzel szemben a japán ibisz utolsó példányainak befogása, zárt téri tenyésztése, majd a szaporulat visszatelepítése során a kínai szakemberek elhanyagolták a paraziták irtását, és e hanyagság következtében – noha nem tudtak róla – nemcsak a japán ibiszt, de további három rovarfajt is megmentettek a kihalástól. Ezek csak a japán ibiszben élnek, észrevétlenül fennmaradtak a fogságban, és jelen vannak a természetbe visszatelepített állományban is. Előfordul tehát, hogy a természetvédők gondos erőfeszítései állatfajok kihalását okozzák, a hanyagságuk pedig fajokat menthet meg a kihalástól.

Ráadásul a fertőzésekkel korábban nem találkozott, immunológiailag naiv állatok a természetbe visszatelepítve könnyen porul járhatnak. Nem tudjuk biztosan, de nagyon valószínű, hogy a fajukra nézve specifikus kórokozók számukra kevésbé

károsak, mint az ezek hiányában más fajoktól elkapott, számukra idegen kórokozók fertőzései.

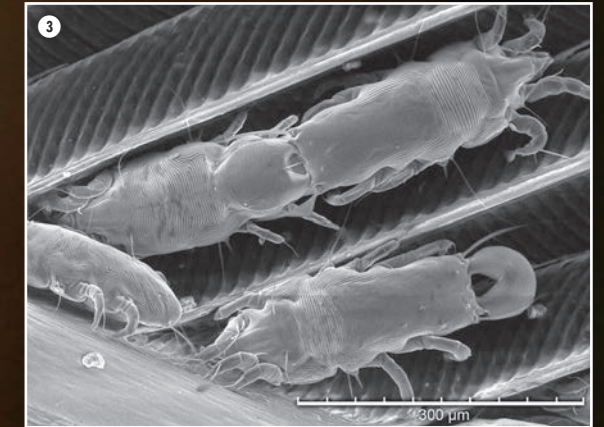
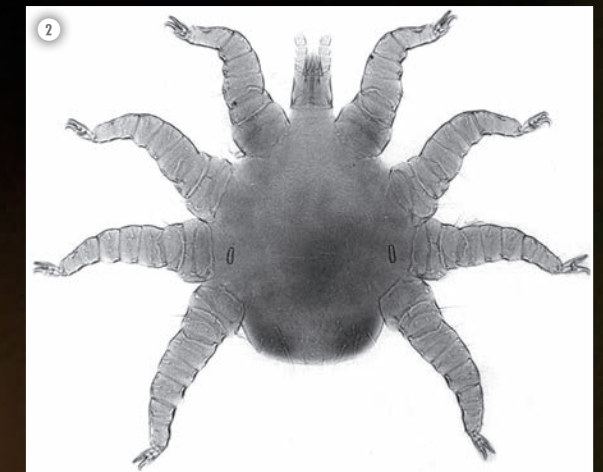
Csakhogy ezek távoli problémák, ilyen helyzet a hazai természetvédelemben nem merült fel; nálunk nem volt és ma sincs olyan faj, amely hosszabb-rövidebb ideig kizárólag mesterséges tenyésztésben létezett volna.

A MADÁRGYŰRŰZÉS MINT TUDOMÁNYOS CÉLÚ ADATGYŰJTÉS

A gyűrűzőmunka egyik célja adatokat gyűjteni a vadon élő madarak életmenetéről: a természetes élettartamukról, a vonulásukról, a népségük méretének változásairól stb. Ha eközben a madarakat fertőzések ellen is kezeljük, akkor adataink nem a természetes életet élő madarakra vonatkoznak majd. Például nem tudhatjuk majd, mennyi ideig élnek a vadon élő madarak, csak azt, hogy a fertőzések ellen kezelt példányok meddig élnek. Hogy a kettő között van-e különbség egyáltalán, azt sem

- 1 Egyes kullancsok – mint például ez az *Ixodes arboricola* – főként madarakra specializálódtak. Ez a faj főleg kis, odúlakó fajokon, mint például verebeken és cinegéken jellemző (fotó: CBG Photography Group, Centre for Biodiversity Genomics. CC BY 3.0 DEED)
- 2 Galamborratka-nimfa (*Tinaminyssus melloi*) – bár észre sem vesszük, jó néhány madárfaj orrüregében és légcsővében nagyobbacska vérszívó atkák élnek, ez a faj a városi galambokban fordul elő (fotó: Rózsa Lajos)
- 3 A *Proctophylloides* atkák a madártollak felületén, a felületi árkokba belesimulva élnek, és a tollak felszínén megtelepedő baktériumokkal táplálkoznak. Nagyon kicsik, de szabad szemmel még éppen láthatók. Újabbban egyre több tanulmány jelzi, hogy mutualista (szimbionta) jellegűek, így az erősebb fertőzéseket az egészségesebb madarakon találjuk (2018 Yamasaki et al., CC BY 4.0 DEED)
- 4 Egy-egy tollcsévé belsejében akár több száz ilyen tollcséveatka (*Syringophilidae*) élheti bizzar életét. Egyetlen megtermékenyített nőstény hatol be a fejlődésben lévő tollcsévébe, amely aztán bezárul. Itt alakul ki az utód-, majd az unokageneráció, miközben az atkák a tollcsévé falát átszúrva szövetnedveket szívogatnak. Végül a fertőzött tollcsévé szétnyílik, és az atkák újabb, fejlődő tollakat keresnek (fotó: Dr. Maciej Skoracki)
- 5 A fonalascsapú tetvek a tollak finom ágait legelik, ezzel a madarak hőszigetelését rontják. A vékony, hosszúka alkatú fajok, mint például ez a *Columbicola*-faj egy galambról, főleg a szárny- és farktollakon élnek. Ezzel szemben a széles, körte alakú fajok, mint ez a *Saemundsonia*-faj egy kis pólingról, főleg a nyak és a fej fedőtollain élnek (fotó: Scott Villa és Juan Altuna; Te Papa [AI.000654] CC BY 4.0)

Ószapó (fotó: Orbán Zoltán)

tudhatjuk. Valószínű, hogy ez a különbség valójában a legtöbbszőr elhanyagolható. No de akkor meg minek kezelnének a kézben tartott madarat a vérszívók vagy paraziták ellen?

Csak hogy a gyűrűzőmunka másik célja a tudományos ismeretterjesztés, sok gyerek itt ismerkedik először madarakkal, és sok laikus látogató is a természetközeli élményért csatlakozik egy-egy gyűrűzőhöz. Ha a gyerekek vagy laikusok azt látják, hogy inkább szenvedni hagyunk (vagy akár csak látszólag szenvedni hagyunk) egy-egy erősen fertőzött madarat, csak hogy az adataink pontosabbak legyenek, akkor az a madárvédelmi ismeretterjesztés ellen való vétek volna.

AZ ÁLLATVÉDELEM ÉS EZEN BELÜL A MADÁRVÉDELEM ÉRDEKE

Szívünk szerint madárvédők vagyunk, gondolom, mindenki, aki e sorokat olvassa, és általában nem kifejezetten elhivatott parazitavédők. Aki egy szenvedő madarat lát, az szereti szeretne, hiszen fajunk egyedülálló képessége az empátia, a mások érzéseinek (örömeinek, fájdalmának) átérzésére való képesség. És igen, nyilvánvalóan jobban átérezzük egy kullancsoktól hemzsegő madár szenvedését, mint a kullancsoknak a jóllakottságtól érzett örömet. Ez az együttérzésre való képesség tesz bennünket emberré.

Persze a karvaly is „gyilkolja” a madarakat, de őt nem bántanánk, hiszen ő is madár. Az erdei sikló is zsákmányol madárfiókákat, elevenen nyeli el őket, de a siklók természetvédelmi oltalom alatt állnak, és jóérvényű ember nem bántja őket. Az állatvédelem bevallottan szubjektív műfaj: egyes fajok egyedeit jobban védjük a szenvedéstől, mert vélhetően közelebb állnak a mi érzésvilágunkhoz, más fajokkal nem tudunk, nem is akarunk együttérzeni. A gerinctelenek távol állnak tőlünk, a gerincesek közelebb, tehát esetleg elpusztítom a kullancsot, hogy védjem a madarat, de ezt már biztosan nem tenném meg egy siklóval és főleg nem egy ragadozó madárral.

MIT IRTANÁNK EGYÁLTALÁN? AZ VAJON PARAZITA VAGY SZIMBIONTA?

Anélkül, hogy bárki szakértelmét kétségbe vonnám, meg kell jegyezni, hogy legtöbbször azt sem tudhatjuk biztosan, mi is az irtandó lény egyáltalán. Vajon tényleg tetvek éltek a bevezetőben említett barázdabillegető-fiókákon, vagy azok akár teljesen más ízeltlábúak is lehettek? A határozás kétségbevonásán

Olórszem (fotó: Orbán Zoltán)

ne tessék megsértődni, ez nagyon is valós probléma. Vegyük például a kiváló szakmai színvonalon működő izeltlabuak.hu weboldalt, amely a Közösen a Természetért Alapítvány gondozásában működik, és már közel félmillió, fotókkal jól illusztrált rovarmegfigyelést dokumentált. E sorok írásakor (2024. február 10.) a lap „tetvek (*Phthiraptera*)” kategóriájában 15 megfigyelés található, melyek közül 11 (73%) téves, mert a feltöltött fotók nyilvánvalóan nem tetveket, hanem egyértelműen más rovarrendek képviselőit ábrázolják. Ha viszont nem tudhatjuk biztosan, hogy mi lehet a madár testén megfigyelt ízeltlábú, akkor azt sem tudhatjuk, hogy az vajon parazita vagy mutualista (régies nevén: szimbionta) jellegű lény-e. Vajon árt vagy használ a megfertőzött madárnak?

Csak hogy érzékeltessem a biodiverzitás e viszonylag rejtett szeletét, 10 fotót csatolok a jelen íráshoz, melyek a hazai madarak testfelületén gyakoribb ízeltlábúak jellegzetes képviselőit ábrázolják. Ezek közül 9 élősködő, mely árt a gazdamadárnak, de az egyik fotó a madárnak hasznos, mutualista partnert ábrázol. Vajon hány olvasó ismerné fel a lény szimbionta jellegét, ha a képaláírásban ez nem szerepelne?

VESZÉLYESEK-E A PARAZITÁK ÉS PATOGÉNEK A MADÁRPOPULÁCIÓKRA?

Vajon a természetben hemzsegő paraziták és patogének nem veszélyeztetik-e védett gazdafajaik népességét? Kell-e féltőnünk a tűzokot a tűzokparazitáktól és a kerecsent a kerecsen-kórokozótól? Mert ha veszélyt jelentenek, akkor talán mégis inkább irtanunk kellene őket.

Nos, általában nincs ilyen veszély, a vadon élő madárpopulációk létét a természetben spontán előforduló, endemikus (benszülött) fertőzések rendszerint nem veszélyeztetik. Sőt, ezek olyan szelekciós nyomást fejtenek ki a gazda népességére, amely segít megőrizni a fajon belüli, illetve populáción belüli genetikai változatosságot, amely hosszú távú előnyöket jelenthet.

De vannak fontos kivételek. Egyrészt a váratlanul felbukkanó, tájidegen és rendszerint az ember által behurcolt kórokozók természetvédelmi szempontból is jelentős károkat okozhatnak. Világszerte ilyen pusztító járvány például a békák fertőzése az Ázsiából széthurcolt *Batrachochytrium dendrobatidis*

- 6 A bunkóscsápú tetvek rövid csápjait visszahúzzák a fej mélyedésébe, főként hámtörmelékkel táplálkoznak, mint például ez a *Myrsidea*-faj egy fekete rigó tollazatának mélyéből (fotó: Te Papa [AI.016983] CC BY 4.0.)
- 7 A csípőszúnyogok egyik madarakra specializált faja a dalos szúnyog (*Culex pipiens*). Olykor emberből is szív vért, és ilyenkor madárról emberre viheti át a nyugat-nílusi vírust, amely emberre is komoly veszélyt jelent (fotó: Joaquim Alves Gaspar, CC BY-SA 3.0)
- 8 Karnuszlégy (*Carnus hemapterus*) kifejlett nősténye. E muslica méretű legyek lárvái madarak (főleg ragadozók, seregély, szalakóta stb.) fészkeiben fejlődnek, míg a kifejlett legyek a fiókák vérét szívják. Főleg a fiókák hóna alatt, combja tövében rejtőzködnek. Csak pár napig röpképesek, majd a szárnyaikat ledobják (fotó: Irina Brake, CC BY-SA 3.0)
- 9 A kullancslegyek petéje és lárvája az anya testében fejlődik, így a nőstény gyakorlatilag bábozódo utódot vagy bábót szül. A kikelő kifejlett állat gazdát keres, egyes fajok emlősökön, mások madarak tollazatában élnek. Vérszívó állatok, de szerencsére emberből nem szívnak vért. A képen látható faj, az *Ornithomya avicularia* gyakori például a hazai rigó nagyságú énekesmadarakon (fotó: Holger Krisp, CC BY 3.0)
- 10 A döglégyekkel rokon díszes azúrlégy (*Protophthora azurea*) madárfészekbe petézik, ahol a lárvái a fiókák vérét szívják. Jobbra kékcinege-fióka hasán csüngő lárvával. A nagyon erős fertőzések súlyosan károsíthatják, olykor meg is ölhetik a fiókákat (fotók: James Lindsey, CC BY-SA 3.0; Moreno-Rueda G et al., CC BY 4.0 DEED)

Füleskuvik (fotó: Orbán Zoltán)

nevű gombával. Bár ez a járvány több békafajt is kiirtott a trópusokon, szerencsére nálunk csak jóval enyhébb pusztítást végzett. Az ilyen egzotikus járványok kórokozóit nyilván irtani szeretnénk, ha volna módunk rá.

Vajon mi védheti meg legjobban az őshonos állat- és növényfajainkat az invazív fajok által behurcolt, idegen kórokozóktól? Nos, leginkább talán azok az ősi, rájuk specializálódott paraziták és más kórokozók, melyekkel hosszú, közös evolúciós múlt során csiszolódtak össze (pontosabban fogalmazva: adaptálódtak egymáshoz). Egy régi, jól bevált kapcsolat megvédheti őket egy új, potenciálisan veszélyes kapcsolat kialakulásától.

Másrészt az is előfordul, hogy a kórokozók a háziállatok zsúfolt tömegéből olyan mennyiségben áramlanak ki a vadon élő, rokon fajokra, amellyel ezek a vadon élő népségek képtelenek megbirkózni. Például a tengeri ketrecekben nagy tömegben, összezsúfolva tartott lazacok élősködői súlyosan károsítják a környezetükben vadon élő lazacok sokkal gyéresebb népségét. Afrikában a házi kutyák szopornycafertőzései veszélyeztetik az afrikai vadkutyák ritka állományait. A nagyüzemi baromfitelepek tömeges lakója, az alombogár a kerecsenfészkekben is feltűnik. Nyilván ezeket a fajokat is irtani szeretnénk, de a háziállat-állományok esetében ez az állatorvosok dolga.

Végül a harmadik, kézenfekvő eset, ha a vadon élő faj utolsó, megirtult állományait fogságban szaporított példányok visszatelepítésével szeretnénk megmenteni. Hazánkban ilyen faj a rákosi vipera. A zárt téri állomány nagy egyedsűrűsége miatt felszaporodhatnak olyan kórokozók, melyek ilyen körülmények között már károsak, betegséget okoznak, miközben a természetben nincs jelentősen káros hatásuk.

A PARAZITÁRTÁSSAL JÁRÓ KÉMIAI KÖRNYEZETSZENNYEZÉS

Egy-egy kullancs vagy kullancslégy csípéssel, akár szabad kézzel is leszedhető a kézben tartott madárról. Ezzel nem okozunk jelentősebb természetvédelmi kárt, hiszen legtöbb fajuk gyakori és kevésbé gazdaspecifikus (tehát sokféle gazdafajon is él). No de ezek csak a kivételesen nagy testű és kis egyedszámú paraziták. A legtöbb élősködő és vérszívó jóval kisebb, és jóval nagyobb egyedszámban hemzseg a madarakon, madarakban vagy éppen a fészkeikben. Ezeket legtöbbször csak egyféle módon irthatnánk: kémiai öltözékek használatával. No de ha természetvédőként, környezetvédőként annyiszor szót emelünk a kémiai növényvédelem ellen, akkor mi magunk

miért alkalmaznánk ugyanezeket a szereket a vegyi madárvédelem céljára? Ezzel egyrészt kémiai szennyeznénk környezetünket. Másrészt az inszekticiddel szembeni rezisztencia kialakulását és terjedését is elősegítenénk, aminek majd kárát látjuk akkor, amikor esetleg igazán életbe vágó célokra kellene alkalmaznunk azokat.

A PARAZITADIVERZITÁS VÉDELME

Bár fentebb már tisztáztuk, hogy szívünk szerint madárvédők vagyunk, de most játszunk el egy pillanatra a gondolattal, hogy mi volna a parazita természetvédelmi érdeke. Hiszen természetvédőként a biodiverzitást kívánjuk védeni, annak pedig jelentős része a paraziták fajgazdagsága. No de hogyan tudnánk a legnagyobb fajgazdagságú és legnagyobb egyedszámú parazitafaunát fenntartani? Védelmük nyilván nem alapulhat azon, hogy a ritka fajok minden egyes egyedét (beleértve a petéiket, lárváikat stb.) védetté nyilvánítjuk. Ez a nagy testű, de kis egyedszámú gerinces fajok esetében fontos természetvédelmi eszköz, de semmi értelme nincs a kis testű, gyakran mikroszkopikus méretű, ámde nagy létszámú kórokozók és élősködők esetében.

A válasz kézenfekvő: a paraziták nagy diverzitását és egyedszámát leginkább azzal tarthatjuk fenn, ha biztosítjuk a gazdapopulációik nagy egyedszámát és fajgazdagságát. De mik a legfontosabb gazdafajok, és mik a legfontosabb gazdapopulációk? Nos, a paraziták és patogének különösen a nagy testű, bonyolult testfelépítésű, hosszú egyedi életű gazdafajokat és ezen belül is különösen a régi és nagy népségeket kedvelik. Tehát a természetben aránytalanul nagy mértékben éppen a gerinces gazdafajok testén vagy testében élnek. Hasonlóképpen, a növényélősködők legnagyobb arányban a magasabb rendű növények specialistái, legjobb védelmüket tehát e növények egyedszámának és fajgazdagságának védelmével érhetjük el. Ehhez képest elenyésző jelentőségű, hogy ha valaki (bár talán nem kellene?) eltapos egy rovarlárvét, csak mert úgy véli, hogy a növény szenved tőle.

A nagy testű gerinces fajok vagy éppen a nagy, öreg fákból álló, idős erdőállományok pedig éppen a természetvédelem legkorábbi, klasszikus értékei, így máig ezekre irányul a természetvédelmi erőfeszítések zöme. Ha tehát régimódi, klasszikus természetvédelmet folytatunk, azzal akaratlanul is segítjük a parazitadiverzitás védelmének ügyét.

Rózsa Lajos

Fotó: Orbán Zoltán

Telepesen fészkelő madarak V. GYURGYALAG ÉS PARTIFECSKE

A madarak szaporodásuk sikeressége érdekében fajoként gyakran rendkívül eltérő „építményeket” alakítanak ki. A legtöbb esetben valamilyen természetes anyagot felhasználva fészket építenek, amely készülhet a legkülönbözőbb növényi részekből: gyökerek, vesszők, ágak, levelek, fűszálak, nád, gyékény stb. Mások – például a fecskék – sárból alakítják ki mesterműveiket, de akadnak olyanok is, mint a függőcinege, ami a gyékény buzogány néven ismert terméséből építi fészket. A fajok egy része nem épít fészket, hanem tojásait a puszta földre, kavicsra stb. rakja, és olyanok is vannak – baglyok, sólyomfélék, erdei cankó stb. –, amik ugyan legtöbbször fészkekben nevelik fiókáikat, de maguk nem építenek, csak mások üres fészkeit foglalják el.

A madarak egy része nagyon nagy energiabefektetéssel készíti elő építményét a fiókanevelésre, de ehhez semmilyen anyagot nem gyűjtenek, hanem a természetes képződményeket használják ki. A nálunk költő madarak közül a gyurgyalagok, a jégmadarak és a partifecskek is homok- vagy löszfalakban, folyók partfalában és gyakran az emberi tevékenység során frissen keletkező természetes falakban alakítják ki költőüregeiket. Utóbbiak lehetnek házépítés során pince vagy garázs számára kiásott gödrök, de sokszor a gáz-, víz- vagy más vezeték részére kismarkolt árkok is alkalmasak lehetnek számukra.

Közülük azonban különösen érdekes a gyurgyalag és a partifecske költési módja, mivel ez a két faj nemcsak speciális helyeket igényel, de ráadásul telepesen is költenek, azaz nagyobb falfelületeket foglalnak el, amelyekbe néhány tíz pár gyurgyalag vagy néhány száz pár partifecske is meg tud telepedni. A partifecskeknek azonban akár több ezer páros telepei is léteztek még nem is olyan régen. A Tisza mentén a legnagyobb telepükön 3000 pár költött. A gyurgyalagok manapság inkább kisebb – legfeljebb 50 páros – telepeket alkotnak, ugyanakkor 1949-ben még létezett Magyarországon 400 páros kolóniájuk is.

NEM MINDEGY, HOGY LÖSZ VAGY FÖLD ÉS HOMOK

A löszfalak – mint természetes képződmények – különösen kedvelt költőhelyei a gyurgyalagoknak. A kemény falban jelentős erőfeszítéssel tudják csak kivájni költőüregeiket, de azok meglehetősen tartósak, akár évtizedeken át is fennmaradhatnak. A homok- vagy egyszerű földfalak messze nem ilyen tartósak, azok maguktól is elkezdenek omladozni, peregni, illetve

rendszeresen megtelepednek rajtuk (és előtűk) a pionír növények, melyek ha „benövik” a falat, az alkalmatlanná válik a költésre. A gyurgyalagok – ha nem löszfalban költenek – és a partifecskek is különösen a friss falakat kedvelik, ami viszont azt is jelenti, hogy a meglehetősen időigényes ásást minden évben el kell végezniük. Az ásás során előfordul, hogy kőbe, „löszbába” vagy más átjárhatatlan akadályba ütköznek. Ilyenkor, ha az a folyosó kezdeti szakaszán található, felhagynak a munkával, és újat kezdenek. Ha mélyebben ütköznek akadályba,

Manapság a kisebb telepek főként az ilyen alacsony, frissen keletkezett „falakban” alakulnak ki

Nagy kép fent: Néhány évtizede a gyurgyalagok elsősorban az ilyen löszfalakban költöttek – ez a fal már megérett egy felújításra (fotók: Haraszthy László)

Homokos talajon a ritkás növényzet közé is fúrhatnak költőüreget a gyurgyalagok,...

...de néha egy szikes mélyedés kiszáradt partja is elegendő számukra

A lakott lyukakban a szülők gyakori ki-be járása miatt „sínek” alakulnak ki

akkor igyekeznek azt valamelyik oldalról elkerülni. Ebben az esetben a járatuk a szokásostól eltérően nem egyenes, hanem kanyargós lesz.

GYURGYALAG

A gyurgyalagok 4–6 centiméter átmérőjű járata általában 1–1,5 méter mélyen nyúlik be a falba, de nem ritkák az ennél hosszabbak is, amelyek akár 2 méternél is hosszabbak lehetnek. Az üregeket, ha tehetik, a partfalak felső harmadában vésik. A folyosó végén gömb alakú költőüreget alakítanak ki, ahová a tojásait rakják. Ezek a friss homokon, löszön stb. fekszenek.

A gyurgyalagok tojásai a folyosó végén lévő üregben a talajon fekszenek,...

Ha a lyukak környéke ürülékkel szennyezett, akkor abban seregélyek költének

A kikelt fiókák is ebben a teljes sötétségben lévő kamrában fejlődnek, viszont amikor már kitollasodtak – de még nem röpképesek –, a táplálékkal érkező szüleiket a bejáratig merészkedve várják. Ez a szülők számára is nagy előny, mert nem kell végigkúszniuk az alagútban, ugyanakkor a fiókák is gyakorolják jövőbeni költőhelyük használatát.

A gyurgyalagok a csőrükkel vájják ki a költőkamrához vezető folyosót. Ez kezdetben egyszerűbb, hiszen a kivésett lösz vagy homok egyszerűen lehullik, de amikor már beljebb érnek, a kitermelt anyagot csak úgy tudják eltávolítani, ha azt a lábukkal centiről centire kifelé kaparják.

...a partifecske viszont fészekanyagot hordanak az üregbe, amelyet pihékkel bélelnék, és ebbe rakják tojásait (fotók: Haraszthy László)

Az utóbbi egy-két évtizedben a gyurgyalagok egy része feladta a klasszikus telepes fészkelést, és a legkisebb padkát is kihasználva – sőt egyre gyakrabban a homoki gyepekben a növények által nem fedett foltokban – ássák járataikat. Ilyen esetben rendszeresen csak egy-egy pár települ meg, de az is előfordul, hogy bár egymás közelében, de egymástól jó néhány méterre kaparják fészkeiket. Néhány gyurgyalagtelep, főleg a löszfalban lévők, évtizedek óta lakottak. Az állomány nagy része azonban az omladozó homok- vagy földfalak miatt rendszeresen újabb helyet kénytelen keresni magának. Egyesületünk tagjai ugyanakkor az ország legkülönbözőbb részein minden évben felújítják a közelükben található partfalakat, és ezzel a beavatkozással biztosítják, hogy a telep még sok évig fennmaradhasson.

A löszfalakban található gyurgyalagtelepeken más fajok is szívesen megtelepsznek. A seregély, a búbosbanka, a sarlósfecske, a hantmadár és a mezei veréb számára az üregek mérete ideális, a nagyobb termetű fajok, mint a kuvik vagy vörös vércse csak a valamilyen okból kitágított üregekben tud megtelepedni. A löszfalak nagy üregeiben kivételesen a gyöngybagoly is megtelepedhet.

PARTIFECSKE

A gyurgyalagokkal ellentétben a partifecske elsősorban a folyók szakadó partfalaiban alakítják ki telepüket. Mivel ezek rendszeresen leszakadnak, a telepet alkotó üregeket újra kell ásniuk. Magyarországon a Tisza és Dráva mentén vannak a legjelentősebb telepeik, de a homokbányákban is sok kolóniájuk ismert. A partifecske, szemben a gyurgyalaggal, nem a gyenge csőrükkel, hanem a szintén nem túl erős karmaikkal alakítják ki a költőfolyosót és az üreget. A partifecske tojásait azonban nem a friss homokra rakják, hanem hevenyészett fészket építenek. Lapos kis építményük kevés száraz fűszálból áll, melyet pihetollakkal bélelnék. Járataik általában nem olyan

AZ MME tagjai az ország számos pontján rendszeresen végeznek partfal felújítást, és ezzel segítik a gyurgyalagok és partifecske megtelepedését – a képen a Hajdú-Bihar Megyei Csoport tagjai láthatók (fotó: Pásti Csaba)

hosszúak, mint a gyurgyalagoké, ritkán érik el az 1 méteres hosszúságot, néha pedig olyan rövidek, hogy bekukucsálva szabad szemmel is látható a fészkek, azaz a járat rövidebb, mint 50 centiméter. A bejárat nyílásuk felülről kissé lapított ellipszis alakú. A partifecske is leginkább a falak felső harmadában alakítják ki költőfolyosóikat, ami viszont azzal jár, hogy a rókák gyakran kikaparják azokat, és megeszik a tojásokat vagy a fiókákat.

Sajnos gyakran előfordul, hogy egy építkezésen a gödrök kimarkolása után átmenetileg abbamaradnak a munkálatok, és mire folytatni szeretnék azt, addig a fecskék még a frissen véssett üregekben költének. Ilyen esetben nincs más lehetőség, mint a fiókák kirepülésének megvárása. Ha viszont előre látható az építkezés átmeneti szüneteltetése, érdemes a friss falat ponyvával lefedni és így elkerülni a várható konfliktust.

Haraszthy László

CSATLAKOZZON ÖN IS AZ MME MADÁRBARÁT KERT PROGRAMJÁHOZ!

**Országszerte már több mint
hétezeren, köztük több
mint ezer óvoda és iskola
regisztrált a 2002-ben
indult programba.**

**Csatlakozás, részletek
és az elismerő tábla
megszerzésének feltételei
az MME-honlapon
találhatóak:**

**mme.hu > TERMÉSZETBARÁT >
Madárbarát kert program**

Ismét költött A KACAGÓCSÉR Magyarországon 2023-ban

A kacagócsér a 20. század elején még alkalmoszerűen fészkel a Fertő tó hazai részén is, de utolsó bizonyított fészkelése Fonyódon történt 1955-ben. 2023-ban, 68 év után, kiemelkedő madártani szenzációként megtelepedett egy pár a mórahalmi Nagyszéksós-tavon, sikeresen reptetve két fiókat.

A kacagócsér a kozmopolita faunatípusba tartozó, politipikus csérfaj, amelynek 5 alfaja világszerte elterjedt, a törzslak Dél-Európától a Közel-Keleten át egészen Északkelet-Kínáig fészkel.

KÖLTŐTERÜLET ÉS ELŐFORDULÁS

A múlt század végéig Európában kizárólag az Északi-tengeren, a Földközi-tengeren és a Fekete-tenger bizonyos élőhelyein költött. Az elmúlt időszakban megtelepedett újabb költőhelyeken a mediterráneumban és Németország, továbbá Dánia partvidékén is. Hazánkban rendszeresen, de kis számban jelenik meg, általában május és augusztus között, leggyakrabban július hónapban fordul elő. Nagy tavainkon (Fertő tó, Balaton) és sekély vízű szikes tavakon (Kelemen-szék, Zab-szék, Kardoskút), illetve a nagy, alföldi halastavak (szegedi Fehér-tó, tömörkényi Csaj-tó és a hortobágyi mesterséges tavak) lecsapolt medencéi a tipikus élőhelye vonulása és kóborlása során.

MEGJELENÉSE

A kacagócsért a közismert küszvágó csértől nagyobb mérete, kissé szélesebb, de hegyes szárnya, rövidebb, vastagabb és teljesen fekete csőre különbözteti meg. Farka rövidebb, kevésbé villás, röpte sirályszerű. Táplálkozása nem olyan, mint a legtöbb cséré, nem zuhan magasból a vízbe prédájára, hanem a vízfelszínre vagy a vízi növényzetre csap le. Szeret víztől távolabb, szárazabb rétek felett rovarokra vadászni, gyakran megfigyelték nyíltabb erdők felett is táplálkozás közben. Röptében hallatott, orrhangú kiáltása nagyon jellemző, de magyar nevét a hangos kacagásra emlékeztető riasztóhangjáról kapta.

AZ ÚJABB HAZAI KÖLTÉS KÖRÜLMÉNYEI

A mórahalmi Nagyszéksós-tó eredetileg egy körülbelül 100 hektáros szikes tó volt, amelyet azonban az 1950-es években halastóvá alakítottak át; a közepén húzódó csatorna gondoskodott a vízszabályozásról. A tavat az 1980-as évekig hasznosították, azonban utána a tó – a víz csökkenése mellett – elnádásodott, nyílt vízfelületet évekig nem lehetett látni.

20 évvel ezelőtt, 2004-ben a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság és Mórhalom Város Önkormányzata egy élőhely-rekonstrukciós munka keretében vízbivalygulyát telepített a tóhoz, újra gondoskodva a megfelelő vízkormányzásról. A csatorna ugyan megmaradt, de annak két partja, két zátonysorként elnyúlva a tó közepén, jó költőhelyet hozott létre partimadaraknak és sirályféléknek. Az élőhely érdekessége, hogy a madarak megszokták a zátonysor közelében épített kilátót és a sok látogatót, ezért viszony-

lag bizalmasak, így nagyon közelről lehet figyelni az itt élő gólyatöcs- és gúlipáncsaládok életét, nem beszélve a népes sirálykolóniáról.

2023. június 3-án egy kacagócsér jelent meg a zátonyokon, néhány nap múlva egy másik madár csatlakozott hozzá. A hónap közepén Mészáros Csaba udvarlást figyelt meg a párnál, napokkal később a tipikus násztevékenység során a hím kacagócsér halat ajándékozott a tojónak, majd ezt követte a párzás. Június 17-én a madarak már a fészegödröt kaparták a zátony közepére a sirálytelepen, így feltételezhetővé vált a költés esélye. A hónap végén ez be is bizonyosodott, amikor a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság és az MME munkatársai az immáron 3 tojásos kacagócsér-fészekaljat ellenőrizték, igazolva a kacagócsér újabb költését hazánkban.

A fiókák közel 3 hét múlva keltek ki, egyikük a fejlődésben lemaradt, és hamarosan el is pusztult, de a másik kettő augusztus elején szerencsésen kirepült, és gyakran meg lehetett őket figyelni, amint a szülők a levegőben is etették még őket. A fiókák közül az egyiket július végén, még a röpképesség elérése előtt a szakemberek gyűrűvel látták el, a másik abban az időszakban még túl kicsi volt ehhez. Erre azért volt szükség, hogy a megjelölt kacagócsér további élettörténetéről esetlegesen információt kaphassunk, így például a vonulásáról vagy a területhűségéről.

A tavon az aszály miatt egyre sekélyebbé váló víz és az óriási meleg következtében felütötte a fejét a tavi benuulás (botulizmus), amely nagyon sok vízimadár pusztulásához vezetett, így a területet napi szinten látogató madarászok nem is bánták, hogy a fiatal madarak eltűntek a területről. Néhány napig a légvonalban mindössze 15 kilométerre lévő szegedi Fehér-tavon tűntek fel, de hamarosan visszatértek a Nagyszéksós-tóra, és szeptember 4. és 17-e között folyamatosan ott tartózkodtak, sikeresen elkerülve a sok esetben végzetes megbetegedést.

ÖSSZEFOGLALÁS

A kacagócsér ugyan az egész világon elterjedt faj, de a BirdLife International adatai szerint ennek ellenére a világállománya csökkenő trendet mutat. Európában, ellentétben a globális populáció fogyásával, enyhén növekszik az állománya. A tengerparton vannak kolóniái, a szárazföld belsejében ritkán költ. Újabb hazai költése valószínűleg egy szerencsés véletlennek köszönhető – egy költésre ideális élőhelyen jó időszakban találkozott egy hím és egy tojó egyed –, de ennek ellenére kíváncsian várjuk, hogy vajon visszatérnek-e költeni újra a kacagócsérek a Dél-Alföldre.

Mészáros Csaba és Tokody Béla

Vízibivalyok a Nagyszéksós-tavon (fotó: Tokody Béla)

Nagyszéksós-tó (fotó: Tokody Béla [háttérben, a nagy képé is])

Kacagócsér (fotó: Mészáros Csaba [a cím alatti képé is])

Kacagócsér fészekalj (fotó: Tokody Béla)

A Watt-tenger partvidékének madarai

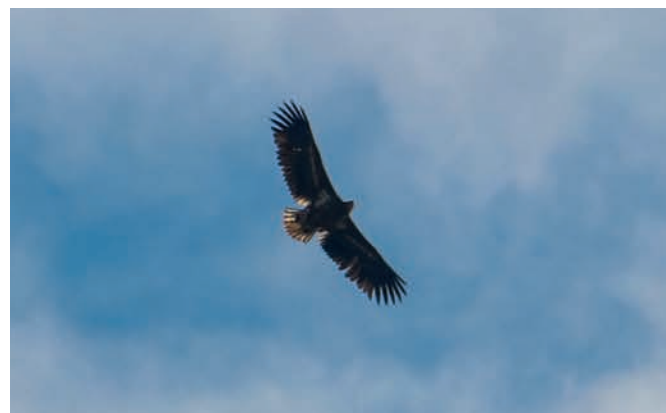

A Watt-tenger az Északi-tenger melléktengere, több száz kilométer hosszan nyúlik Dánia, Németország és Hollandia partjainál a Fríz-szigetek ölelésében. A föld legnagyobb összefüggő árapálysíkja található itt, így az egyedülálló természeti értékek miatt mindhárom országban nemzeti park besorolást kapott a terület, ráadásul a német és holland szakaszok 2009, a dán szakasz pedig 2014 óta szerepel az UNESCO világörökség listáján.

Dánia kiemelt természeti látványosságként reklámozza a Jylland (Jütland) félsziget nyugati partján fekvő Watt-tenger Nemzeti Parkot (<https://www.vadehavscntret.dk/en>), ahol kora tavasszal a turisták osztrigagyűjtő túrákon vehetnek részt, ősszel pedig a gyülekező seregélyek fekete napnak nevezett összehangolt repülésében gyönyörködhetnek, az év nagy részében fókalesre indulhatnak, borostyánt kereshetnek.

Esbjerg kikötőváros Hamburgból vagy Koppenhágából is néhány óra vonatozással könnyen megközelíthető, ahonnan talán autóbérléssel a legegyszerűbb felfedezni a környéket. Innen 40 perc autózásra Ribe óvárosa önmagában is kellemes hely a macskaköves utcáival és több száz éves girbegurba épületeivel, katedrálisával, de innen könnyen megközelíthető a Vadehavscntret, amely a nemzeti park kiemelt látogatóközpontja. A náddal borított modern épület szépen illeszkedik a tájba, és az ott dolgozók igazán büszkék is rá.

A központban berendezett színvonalas interaktív kiállítás átfogó képet ad a területről, a partvidéken előforduló madárfajokról, életmódjukról, vonulásukról. Mindenről elérhető leírás angolul, németül és dánul, és ugyanez a többnyelvűség jellemzi az összes szervezett túrájukat is, amelyeken laikus

Rétisas...

Csigaforgatók Fanø szigete mellett (fotók: Kemese Fanni)

természetjáróként nagy lelkesedéssel vettünk részt. Az apályos időszakokra időzített osztrigagyűjtés és fókalesek, amelyek során kúpos és borjúfókák spektíves és távcsöves megfigyelésére is lehetőségünk nyílt, különösen izgalmasak voltak, mert meleg időben mezítláb sétáltunk az iszapos, pocsolás tengerfenéken néhány kilométert a megfigyelőpontokig. Útközben bemutatták a helyi csiga- és kagylófajokat, megfigyelhettük az iszapban élő csaliféreg jelenlétére utaló izsaphurkahalmokat. A puhatestűek fajgazdagsága korlátozott, azonban hatalmas mennyiségük kiváló táplálékforrást jelent nemcsak az itt fészkelő madaraknak, hanem a tavaszi és őszi időszakokban vonuló több millió egyednek, amelyek a területen gyülekeznek és feltankolnak a hosszú útjuk előtt.

Az egyik legjobb élményünk egy parti madármegfigyelő program volt, amelyből meglepetésünkre magánprogram kekedett, mert mindössze ketten jelentkeztünk rá. A túravezetőnk hobbija is a madármegfigyelés volt, ezért úgy döntött, hogy nem mondja le a programot a kevés érdeklődő ellenére sem. Elmondta, hogy a környékre leginkább belföldi turisták

...és vörös vércse Fanø szigetén

Seregélyek Ribe mellett

Borjúfókák Fanø szigetén

érkeznek a „fekete nap” megfigyelésére, mert annak évtizedek óta felépített marketingje van az országban, így jobban eladhatóak az ehhez kapcsolódó programok is, ezért fordulhatott elő, hogy a parti madármegfigyelésre aznap csak mi jelentkeztünk.

Nem bántódtunk persze, kaptunk kölcsön gumicsizmát és a nyakunkba egy-egy szuper távcsövet, majd két teleszkóppal is felszerelve pár perc autózás után, a gát túloldalán egy régi, már nem karbantartott, kavicsos szervízúton sétáltunk a tengerpartig. Az volt a stratégiánk, hogy az érkező dagály a part felé, vagyis felénk fogja szorítani a partmadarakat, amelyek az utolsó pillanatig kihasználják majd az időt a táplálkozásra, így egyre közelebről és egyre nagyobb csoportokban tudjuk majd megfigyelni őket.

Érkezésünkkor egy fiatal rétisas éppen lecsapott a zsákmányára, és azzal együtt tovafelelt. Madarak gyülekeztek az iszapos foltokon, a túravezetőnk beállította a spektívet, és elmagyarázta, hogy mit látunk, idővel pedig már mi magunk is próbálkoztunk a beállításokkal. Minket, kezdőket könnyű volt lenyűgözni a népes csoportokban repülő bibicék, csigaforgatók és cankók látványával. A túravezetőnk egy 10 egyedű kanalgémcsoportnak örült a legjobban, mert – mint elmondta – ekkora csapatot még nem látott korábban. Az utóbbi években, évtizedekben jelentek meg a területen, valószínűleg az éghajlatváltozás, a melegedő időjárás miatt.

A megfigyeléssel töltött órák alatt a pocsolással tarkított, iszapos pusztaságot visszahódította a hullámokban érkező tengervíz. Az időnk lejártá végén túravezetőnk felajánlotta, hogy maradjunk mi is az utolsó pillanatig, amíg a dagály engedi, így közmegegyezéssel plusz félórnyi madármegfigyelésre jutott időnk. Visszafelé a szervízutat már több helyen elöntötte a víz, de csak a túravezetőnk merült el térdig (a gumicsizmája szára fölé) a vízben egy óvatlan lépésnél. Utólag megkaptuk a megfigyelt madarak fajlistáját (2023. 09. 03-án Ribe mellett): nyári lúd, bütykös ásólúd, vörös vércse, barna rétihéja, rétisas, kanalgém, nagy kócsag, szürke gém, parti lile, bibic, aranylile, csigaforgató, piros lábú cankó, szürke cankó, havasi partfutó, kis goda, nagy póling, dankasirály, ezüstsirály, seregély és füstifecske.

Seregélymegfigyeléssel két körben tettünk próbát. Először magunktól, egy térképen jelölt madármegfigyelő állomásra mentünk ki egy nádas szélére, de ez kevés volt a sikerhez:

Kanalgémek Ribe mellett

másfél órán keresztül a seregélyek népes csapatokban húztak el a fejünk felett és tűntek el a naplementében az éjszakázóhelyükre tartva. Mivel az utazásunk a végéhez közeledett, másnap csatlakoztunk egy vezetett túrához, hogy növeljük az esélyeinket. Mint megtudtuk, létezik egy helyi Facebook-csoport, ahol tájékozódni lehet a seregélycsapatok aktuális éjszakázóhelyéről, amely aznap egy szántóföld melletti, három oldalán vízzel körülvett nádas volt. Minket busszal vittek ki, de az autótól szélén több száz méteres parkoló kocsisor alakult ki, ahogy az emberek érkeztek megnézni a seregélyek behúzását. A profik kempingszéket hoztak magukkal, és nem egy, komoly felszereléssel rendelkező fotós is megjelent jó képek reményében.

Várakozás közben a túravezetőnk rengeteget mesélt a seregélyek életmódjáról. A fő látványosságban, a seregélyek összehangolt repülésében is részünk volt, azután a lemenő nap fényében még jó ideig figyeltük az érkező csapatok vízesszerű lebukását a nádasba, és hallgattuk a magas, zümmögő hangjukat, amely elbizonytalanítja a ragadozó madarakat. A szezon elején jártunk, de így is több tízezer seregély érkezett aznap, összsúlyuk a túravezetőnk elmondása alapján több tonnát nyomhatott, és éppen a súlyuk alatt lelapuló nádas miatt várhatóan pár napon belül új éjszakázóhely után néztek.

Végül megfogadtuk a túravezetőnk tanácsát, és másnap reggel negyed 7-kor a nádas melletti földúton várakoztunk siri csendben többedmagunkkal, hogy megnézzük a seregélyek kirepülését. A reggeli időpont kevésbé volt népszerű, alig pár autó parkolt le az úton; egyesek csak a pizsamájukra húztak fel kabátot és bakancsot. Álmosan, türelmesen várakoztunk mintegy háromnegyed órát. Mire kivilágosodott, egy ragadozó madár is felbukkant, és a nádasban dominóeffektussal arébb röppentek a madarak. Nem sokkal később kezdetét vette a zümmögés és csivitelés, majd felröppent a seregélyek fekete fellege. Egyszerre hallottam és éreztem a tollas tömeget, a

szárnyak verdesését, ahogy ennyi egyed egyszerre mozdul a levegőben. Végül három nagy hullámban szálltak fel, a szántóföld felett összehangoltan repültek, majd csoportokra bomlottak, és különböző irányokba eltűntek a horizonton. Éppen csak pár percig tartott az egész, de nagyon intenzív lezárása volt a „fekete nap” élményünknek.

A közeli szigetekre is érdemes ellátogatni. Rømø megközelíthető egy töltésre épített autótúton, bár ezen a szigeten a széles, homokos tengerpart és az évente egyszer szervezett tengerparti sárkányfesztivál az igazi turistamágnes-program. Az aprócska Mandø-ra apálykor át lehet autózni, de a látogatóközpontban érdemes segítséget kérni, hogy pontosan mikor induljunk útnak, és legkésőbb mikor induljunk vissza a dagály érkezése előtt. Fanø-ra komppal lehet átjutni Esbjergből. A sziget déli csücskéből indulnak vezetett túrák apálykor, amelyeken helyismeret hiányában érdemes részt venni, mert ezen a területen négy tengeri csatorna is húzódik, amelyek több méter mélyek. Azontúl, hogy elővigyázatosnak kell lenni a partjukon, mert hirtelen mélyülnek, egy kis szerencsével a túloldalukon napozó borjú- és kúpos fókákat figyelhetünk meg. A kíváncsi, fiatal példányok közelebb úsznak, és viszontfigyelik a bámészkodó embereket. A mezitláb járkálás extra óvatosságot igényel Fanø-n az invazív atlanti borotvakagylók miatt, amelyeket a második világháborúban az ideérkező amerikai hajók hoztak be. Akárhányszor itt jártunk, mindig láttunk egy vagy több rétisast az égen körözni, és egy alkalommal spektíven keresztül fókahúst lakmározó példányt is megfigyelhettünk. Fanø-n és Mandø-n is a homokdűnéken és a gátak tövében többször is vadászó, szitáló vörös vércsét láttunk. Összességében felfedezésre érdemes terület a dán Watt-tenger Nemzeti Park, bőven nyújt programokat profiknak és kezdőknek, kicsiknek és nagyoknak egyaránt.

Kemese Fanni

Fanø sziget tengerpartja apálykor

A Vadehavszentret nádfedeles épülete, a nemzeti park kiemelt látogatóközpontja Ribe mellett

Agrárterületek madarainak nyomában

A hazai madárvédelem, madártan és terepmadarászat számára leginkább a – mára sajnos kisebbségbe szorult – természetközeli erdők, puszták, mocsarak, illetve a mesterséges voltok mellett is fajgazdag bányatavak, halastavak hangsúlyosak. Ebből következik, hogy az ország nagyobbik részét kitevő agrárterületekre nem jut sem elegendő megfigyelő, sem különösebb érdeklődés. Egy-egy váratlan hír (hosszúfarkú cankó, reznek, fehérkarmú vércse, havasi fülespacsirta stb.) persze a ritkaságvadászokat is a szántókra csalja, de ezek eseti dolgok.

A szántóföldeket a magyar madarászársadalom döntő része élettelen, jellegtelen, érdektelen területeknek tartja, amelyek átnézése elvonná az értékes időt az „igazi” madármegfigyeléstől. Nem javít ezen az a tény sem, hogy a szántók sokfélesége jelentősen csökkent, madárviláguk szegényedett, több ide költöző faj Európa-szerte megritkult. Sokaknak van igen határozott véleménye az agrárium negatív hatásairól anélkül, hogy saját tapasztalatai lennének a témában.

Amikor tudomást szereztünk arról, hogy mindketten szívesen időzünk távcsővel a nyakunkban mezőgazdasági területeken, először nem gondoltuk, hogy tapasztalataink egymással összehasonlíthatók. Elvégre Kevermes (Békés) és Székesfehérvár (Fejér) között légvonalban 230 kilométer távolság, két nagy folyó, 100 méter tengerszint feletti magasságkülönbség, illetve sok-sok kulturális és történelmi eltérés húzódik. Egy dolog azonban biztosan hasonlít: nem okoz nagy nehézséget, hogy 1000 hektárnyi olyan mintaterületet jelöljünk ki, amelyben fátlan, nagytáblás szántóföldek dominálnak...

Változékony időjárás a Máriamajori-erdőnél (fotó: Kovács Gegely Károly)

BÉKÉSI ÉS FEJÉRI AGRÁRTÁJ

A délkelet-magyarországi Kevermes határának őshonos vegetációja a löszpusztagyep volt, ezek azonban mára már szinte csak keskeny útszéli mezsgyékre, kunhalmokra, vasúti töltésekre szorultak vissza. A 19. század elejétől a gyepeket feltörték, fákat ültettek, majd a 21. században ezen erdők, fasorok kivágásával ismét nagy területek váltak fátlanná. A faluhatár 90%-a szántó, a maradék 10%-on mesterséges bányatavak, belvízelvezető csatornák, erdők, fasorok osztoznak. A kevermesi mintaterület két alegysége jelentősen eltért a monoton szántóktól: a bányatavak környéke kifejezetten erdősült, a település hajdani szőlőskertjének és gyümölcsösének helyén pedig egyedülálló módon kisparcellás földművelés a jellemző. Van egy körülbelül 20 méter széles, gazdag cserjeszintű, nyugatiostorfa-sor is. A többi helyen a szántóföldeket csak száraz belvízelvezető csatornák, kis kiterjedésű akácerdők és -fasorok színesítik.

Csatornaparti löszgyepsáv őrzi a táj eredeti növényvilágát Kevermesen

Dűlőutat szegélyező fasor Kevermesen – egy hamisítatlan zöldfolyosó (fotók: Bozó László)

Egy kis változatosság az agrársivatagban – virágzó bíborhere

A fejéri vizsgálati terület döntően Székesfehérvár, kis részben Pátka határába esik. A Sörédi-hát nevű kistáj mezőségi talajjal borított löszvidék, melyet löszvölgyek színesítenek. Az eredeti növényzet (lőszvölgyesek, löszgyepek) ezeken a meredek völgyoldalú részeken tudta átvészelné az elmúlt évszázadokat, a sík és az enyhén lejtős részeken mindenütt intenzív nagytáblás szántókat találunk. A mintaterülettel érintkezik két helyi természetvédelmi terület (Máriamajor-erdő, Aszal-völgy). A védelem alatt nem álló Pénzverő-völgyben hajdani külterjes gyümölcsös nyomai is láthatók. Említést érdemel még a több száz éves, úgynevezett Cseh út mellett fennmaradt fasor és cserjesáv, a vizsgált terület belső részeit azonban a csaknem teljes fátlanság jellemzi. A madárvilágra hat a közeli regionális hulladéklerakó is.

A növénytermesztés mindkét területen intenzív, az országra jellemző 5 növény (kukorica, napraforgó, repce, őszi búza és őszi árpa) termesztése mellett azért vannak érdekesebb növények: Békésben több száz hektáron termelnek csemegekukoricát, dinnyét és egyéb zöldségféléket, Fejériben pedig egy ökológiai gazdaság alternatív gabonái (rozs, zab, tönköly) és álló kultúrái (lucerna, gyeptelepítés) nyújtanak változatosságot.

A FELMÉRÉS MÓDSZERE

A felméréseket mindkét vizsgálati területen kerékpárral, kézi távcső használatával végeztük. Minden területegységről külön fajlistát készítettünk, amelyet később számítógépes adatbázisba vezetünk fel. A megfigyelt fajok neve mellett szerepelt azok példányszáma, az aktuális hőmérséklet (°C), a felhőborítottság (%), a szélereősség (Beaufort-skála: 1–12) és a szélirány

Még az ilyen kis facsoportoknak is fontos szerepe van (fotók: Kovács Gegely Károly)

is. Összesen 5 alkalommal jártuk be a területeket 2022-ben, minden évszakban legalább egyszer (nyáron kétszer), egymáshoz közeli napokon. A megfigyelésekre a napkeltét követő időszakban került sor, mindig ugyanazt az útvonalat bejárva.

Az adatok kiértékelésekor először a két terület közti különbségekre voltunk kíváncsiak. Megszámoltuk, hogy hány fajt, illetve azoknak hány példányát figyeltük meg a különböző napokon. A madárfajokat élőhelyi igényük alapján csoportokba osztottuk (erdei, mezei, vízi és településhez kötődő fajok), és megnéztük ezek arányát. A két terület közti összehasonlítás után az egyes területek különböző egységeit is összehasonlítottuk egymással. Székesfehérváron 11, Kevermesen 7 egységre osztottuk a bejárt területet, végül mindkét területen 7-7 egység esetében határoztuk meg azok százalékos növényborítottsági értékeit, és megnéztük, hogy a mezőgazdasági művelés alatt álló területek arányának változása hogyan függ össze az ott megfigyelt fajszámmal. Az adott napon a területegységenként megfigyelt fajszám és a különböző időjárási tényezők (hőmérséklet, felhőzet, szélereősség, szélirány) közti összefüggést többszörös regressziós elemzéssel állapítottuk meg.

EREDMÉNYEK

Összesen 96 madárfajt figyeltünk meg a két területen. A legtöbb fajt Székesfehérvár-Pátkán augusztusban (45), Kevermesen áprilisban (47), a legkevesebb fajt Székesfehérvár-Pátkán és Kevermesen is januárban (28 és 27) észleltük. 57 faj mindkét területen, 23 csak Székesfehérvár-Pátkán, 16 csak Kevermesen

Intenzív növénytermesztés és őszi löszgyep találkozása Székesfehérváron

fordult elő. Kiemelendő a nagy sirályok, a kenderike, a daru, a kék galamb, a nyári lúd és a citromsármány teljes hiánya Kevermesen, illetve a partifecske, a bíbic, a sárgafejű királyka és az erdei pityer teljes hiánya Székesfehérvár-Pátkán.

A mindkét területen megfigyelt fajok közül a legtöbb a mezőgazdasági területekhez kötődik, ezt követték az erdei, a lakott területen és vizes élőhelyeken előforduló fajok. A csak Székesfehérvár-Pátkán megfigyelt fajok legnagyobb arányban a lakott területekhez, míg a csak Kevermesen megfigyelt fajok a vizes élőhelyekhez kötődnek. Ezt az élőhelykinálat eltéréssel magyaráztuk (Kevermesen a bányatavaknak, Székesfehérváron a regionális hulladéklerakónak van jelentős vonzereje bizonyos madárfajok számára). A különböző időjárási faktorkok és az adott napon megfigyelt fajok száma között nem volt szignifikáns összefüggés.

Alapvetően mindkét területen 70% feletti a mezőgazdasági területek aránya, a legtöbb vizsgálati egységben ez elérte a 90%-ot is. A közös fajok aránya a teljes fajlista kétharmada volt,

és ezeknek a fajoknak a többsége országos szinten is elterjedt fészkelőnek vagy téli vendégnek számít. Továbbá az életciklusuk valamely szakaszában ezek a fajok kötődnek a mezőgazdasági területekhez. Ez egyaránt vonatkozhat az ott fészkelő (például sordély, fűrj, mezei poszáta, töviszúró gébics, mezei pacsirta stb.), teledő (például nádi sármány, fenyőpinty, nagy őrgébics) vagy éppen csak átvonuló (például fűzikék, pityerek) fajokra is.

A fészkelési időszakban az agrárterületekhez kötődő fajok egyedszámaiban eltérések voltak. Addig, amíg a mezei pacsirtából, mezei poszátából, töviszúró gébicsből és fűrjből területarányosan viszonylag sok példányt észleltünk, a vadgerle, a cigánycsuk, a sordély és a parlagi pityer mennyisége jóval alulmaradt annak, mint amit egy körülbelül 1000 hektáros agrárterületen elvárhattunk volna. Magyarországon ezeknek a fajoknak jelentősen csökkent az állománya 1999 és 2018 között. A parlagi pityer a kevermesi vizsgálati területen nem is került elő, holott a 2010-es évek közepéig költött ezen a részen.

Az örvös galamb Kevermesen jóval nagyobb egyedszámban került szem elé, mint Székesfehérvár-Pátkán. A faj országos szintű urbanizációja és állománynövekedése jelenleg is zajlik, és Kevermes környékén az elmúlt években vált intenzívvé. A holló esetében ellentétes eredményeket kaptunk: Székesfehérvár-Pátkán két nagyságrenddel több példány került elő, mint Kevermesen, ráadásul olykor nagyobb csapatokat is megfigyeltünk. A faj állománya országszerte növekszik, azonban az alföldi területeken ez kevésbé feltűnő, mint a hegy- és dombvidéki régiókban.

Egy mezőgyekek élővilága – nagy őrgébics Pátkán (fotó: Kovács Gegely Károly)

Sárga billegető csatornaparti nádasban (fotó: Bozó László)

A kenderike és a citromsármány csak Székesfehérvár-Pátkán került szem elé, ráadásul meglehetősen nagy egyedszámban. Ennek az lehet az oka, hogy mindkét faj elterjedésének súlypontja a Dunántúlra esik, míg az Alföld fátlan vidékein nem jellemző a fészkelésük. Kevermesen egyik faj sem költ, de őszől tavaszig előfordulnak. A daru a 20. század elején még a Kárpát-medence keleti tájain vonult át nagyobb számban, azóta viszont határozott nyugatra tolódás tapasztalható a faj vonulásában, amit a Székesfehérvár-pátkai megfigyelések is igazolnak.

A legtöbb madárfaj mindkét területen a tavaszi vonulás során került szem elé, míg a legkevesebb a téli időszakban. Ez azt jelzi, hogy bár vannak eltérések a két terület madárfaunája között, alapvetően mégis hasonló a madarak előfordulásának időbeli mintázata.

Sem az időjárási, sem a lokális növényzeti borítási viszonyok nem befolyásolták a megfigyelt madárfajok számát. Az, hogy a szántóföldek és egyéb élőhelyek aránya nem volt szignifikáns hatással a fajok számára, azért lehetséges, mivel a területegységek közel voltak egymáshoz, és azok mindegyikén domináltak az agrárterületek. Ezek szerint az erdő néhány százalékkal magasabb aránya a fajkészleten érdemben nem változtat.

A SZÁNTÓFÖLDI MADARÁSZATRÓL

Vidéken, kisebb településen élők számára a szántók vizsgálata nyugodtan lehet kötetlen, szórakoztató madarászati. A dűlőutakon való séta vagy kerékpározás egyfelől egészséges, másrészt ennek során nagyon szépen nyomon követhető az, ahogy fordul az év. A februári pacsirtaszót követően elfognak a kékes rétihéják, a nagy őrgébics, a gatyás ölyvek, közben a látszólag semmitmondó bokrosokban kerti rozsdafarkú, sisegő fűzike, kormos légykapó, erdei szürkebecy okoz kellemes perceket, aztán ők is eltűnnek, és fűrj, sordély, cigánycsuk, mezei poszáta énekében gyönyörködhetünk. A fiókák felnevelése után ismét kezdetét veszi a vonulás, amely többtucatnyi madárfaj sorozatát tartalmaz a csilpcsalpfűzikétől a nagy lilikeken át a daruig.

Az összehangolt békési-fejéri madarászati legérdekesebb „fogásai” a kék vércse, a barna kánya, a fattyúszerkő, a parlagi sas, a szerezsensirály és a léprigó voltak. De ugyanezekben a sivar, értéktelen agrársivatagokon korábban láttunk már harist, tűzokot, pástormadarat, zsezsét, sarkantyús sármányt (Kevermes), vörösnyakú ludat, vörös kányát, arany- és ezüstlilét, kis őrgébics, tüzesfejű királykát (Székesfehérvár), illetve havasi lilét, szirti sast, réti fülesbaglyot és hősármányt (mindkét terület) is.

Bozó László és Kovács Gegely Károly

MME

2024. január–március

HÍREK

Az MME a 30 helyi csoport alkotta országos hálózat keretében végzi a legkiterjedtebb természetvédelmi és szemléletformáló munkát. Belépéskor tagjaink automatikusan a lakóhelyükhöz legközelebbi csoporthoz kerülnek, de természetesen lehetőség van a kérésnek megfelelő csoportba kerülésre is. A helyicsoport-hálózatról és programjairól az MME-honlap (mme.hu) Szervezet > Helyi csoportok oldalán és a kezdőoldal Hírek és Közelgő események rovataiban lehet tájékozódni. Amennyiben szeretne bekapcsolódni a csoportja munkájába, kérjük, vegye fel a kapcsolatot a helyi tisztségviselővel, és iratkozzon fel a levelezőlistára is.

BARANYA MEGYEI CSOPORT

Az év kettős ünnepléssel kezdődött és ennek jegyében tellik, hiszen tagszervezetünk néhány hónappal az MME 1974. január 6-ai megalakulása után, 1974 nyarán kezdte meg működését 56 alapító taggal az MME Dél-dunántúli Csoportja néven, mert akkor még Somogy, Tolna és Zala megye is hozzánk tartozott. A kezdetektől fogva segítettük az önálló megyei csoportok létrejöttét. A folyamat 1982-re fejeződött be, és azóta MME Baranya Megyei Csoportja néven működünk. Az elmúlt 50 év alatt csoportunk az egyesület legnagyobb vidéki szervezetévé vált. Taglétszámunk közel 900 főre bővült. A tagság aktivitásának köszönhetően számos madár- és természetvédelmi programot dolgoztunk ki és valósítottunk meg. 1981-ben elkezdtük a sumonyi gyűrűzéseket, és szívs munkával létrehoztuk azt a táborbázist, amelyet ma Sumonyi Madárvonulási-kutató Állomásnak nevezünk. A hely része az Actio Hungarica hálózatnak, és egyben az ország legrégebben működő gyűrűzőállomása, ahol eddig több mint félmillió madarat jelöltünk. 1993-ban önálló irodát nyitottunk Pécsen, ahol a mai napig főállású alkalmazott látja el a szervezéssel járó adminisztrációs feladatokat. Megteremtettük az infrastrukturális beruházások anyagi feltételeit, ami lehetővé tette olyan felszerelési tárgyak és immateriális javak vásárlását (irodai eszközök, szoftverek, gépkocsik stb.), melyek nélkül ma már a hatékony természetvédelmi munka elképzelhetetlen. Csoportunk havonkénti hírlevelére a baranya@mme.hu e-mail-címen lehet feliratkozni.

Bank László

BÖRZSÖNYI HELYI CSOPORT

A tél az odútelepek kezelésének, bővítésének ideje. Magyarúton 15 új odú került ki, így ott most a régiekkel együtt a számuk 25-re bővült. Nógrádban a meglévők mellé még 5 darab B típusú odút tettünk, itt mostanra 37-re nőtt a telep. Királyréten új odútelepet is létesítettünk, 20 db B típusú odút a Nagy-Vasfazék-patak mentén helyeztünk ki. Az odúkat tavaly ősszel az Odúkopácsoló napon készítettük csoportunk tagjaival. Köszönet minden önkéntesünk szorgos munkájáért!

A január 6-ai MME 50. ünnepi közgyűlésén csoportunkból többen is elismerést vehettek át: Homoki Nagy István alapító tag Örökös Tagság, Vásony Petra Brellos Tamás-díjat, Bagyura

Varga Péter

Önkéntesek a penci gyurgyalagokért

János pedig az újonnan alapított Schmidt Egon-díjat kapta. Kazi Róbert a Ragadozómadár-védelmi Szakosztály ülésén Kerecsensólyom díjat vehetett át. Szívből gratulálunk a kitüntetetteknek!

Februárban Juhász Lilla szervezésében, 35 önkéntes segítségével békaterelő kerítést építettünk az Ipoly-ártér felé tartó kétéltelek védelmére.

A tavaszi fészekenőrzés során kiderült, hogy az egyik borszönyi fekete gólya fészket tartó ág letört. A műfészket a gólyák megérkezése előtt kellett kihelyezni. Az eső ellenére megtörtént a megfelelő hely kiválasztása és a pótfészkek építése is.

Márciusban Nógrád település határában a Börzsöny Természetbarát és Hegymászó Egyesülettel közösen természetkármentesítési akcióra gyűltünk össze 26 önkéntesünkkel. A programon több nógrádi lakos mellett Varga Richárd polgármester úr is részt vett. Penci község határában egy több évtizede elhanyagolt, teljesen benőtt löszfalat kellett megszabadítani a növényzettől a gyurgyalagok érdekében. Az eseményen egy ritka, fokozottan védett erdei pele is tiszteletét tette. A löszfalra belógó gyökerekről nézte, hogy mi ez a felfordulás, majd eliskolt. Nagyon köszönjük 16 önkéntesünk munkáját és a polgármester úr személyes részvételét is az akcióban!

CSONGRÁD MEGYEI HELYI CSOPORT

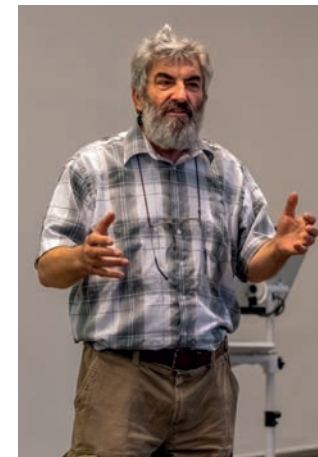
Helyi csoportunk év elején megrendezésre kerülő előadásai nagyon népszerűnek bizonyultak: januárban Csibrány Balázs tartott fényképes úti beszámolót azerbajdzsáni madarászútjáról, februárban Domoki Ferenc még távolabba, Alaszkába kalauzolt el bennünket. A távoli tájakon tett kalandozások után

Dr. Molnár Gyula

Prof. Gallé László

Széll Antal

található pallósr. A munka számos önkéntesünk kitartó munkájának köszönhetően valósulhatott meg, segítségüket ezúton is köszönjük! Áprilistól már a Fehér-tavi Ornitológiai Táborban (FOT) is várjuk az érdeklődőket!

Aktuális programjainkról, a madárgyűrűzési napokról Facebook-csoportjainkban (facebook.com/mmecongrad és www.facebook.com/groups/675695255881515) vagy a 20/265-5638-as telefonszámunkon érdemes tájékozódni.

Verseczki Nikolett

GÖMÖR-TORNAI HELYI CSOPORT

Csoportunk 2024. március 23-án ünnepi ülést szervezett az egyesület alapításának 50. évfordulója tiszteletére az edelényi L'Huillier-Coburg-kastélyban. A rendezvényre meghívást kapott a csoport minden egykori és jelenlegi tagja, valamint a legfontosabb szakmai partnerek és támogatók, amelyek között külön meg kell említeni az Aggteleki és a Szlovák-karszt Nemzeti Park Igazgatóságokat, valamint a szomszédos helyi csoportokat.

Az ünnepi ülés résztvevőinek egy csoportja

A bemutató madárgyűrűzésnek, melyen Huber Attila gyűrűzött, különösen nagy sikere volt a családi napon

A rendezvény díszvendége dr. Halmos Gergő, az MME ügyvezető igazgatója volt, aki nyitó előadásában az egyesület történetéről és az elmúlt fél évszázad legfontosabb eredményeiről beszélt. Ezt követően a résztvevők áttekintést kaptak a helyi csoport alapításának körülményeiről, madárvédelmi eredményeiről, ismeretterjesztési tevékenységeiről és a 38 éve elindult Bódva-völgyi Madárgyűrűző Állomás munkájáról. Az ünnepi üléshez egy madárbarát családi nap is kapcsolódott, amelyen madár- és természetismereti játszótér, interaktív foglalkozások és bemutató madárgyűrűzés várta az érdeklődőket. Ezzel párhuzamosan a kastély kiállítóhelyein az MME Kétélte- és Hüllővédelmi, valamint Emlővédelmi Szakosztályának vándorkiállításait, illetve dr. Méhely Lajos 1896-ban a *Herpetologia Hungarica* könyvhöz készített festményeit lehetett megtekinteni.

Boldogh Sándor András

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYEI CSOPORT

Önkénteseink az idei év elején is tevékenyen részt vettek mind az erdei fülesbagoly, mind a nappali ragadozó madarak számlálásában Kunszentmártontól Szolnokig. Az erdei fülesbagolyok kapcsán Szolnokon már harmadik szezomban hirdettünk meg Belvárosi bagolykukkolásokat decemberben és januárban is 2-2 alkalommal. Alkalmanként 10–20 érdeklődővel jártuk végig a városban még fellelhető (de sajnos fogyatkozó) nappalozó pihenőhelyeket. Az utolsó idei túra épp az országos szinkron első napjával egy időben zajlott, és az érdeklődőkkel együtt számolhattuk meg a sötétedés beköszöntére leszálló több mint 60

Fotó: Kalmárné Török Eszter

Bagolyköpet-vizsgálat egy iskolai csoporttal

Fotó: Rimóczi Árpád

Tavaszköszöntő túrán maroknyi csapata

erdei fülesbaglyot. A lakosságnak meghirdetett túrák mellett az érdeklődő iskoláknak, óvodáknak is szoktunk bagolylesek tartani, így volt ez az idei szezomban néhány alkalommal.

Februárban és márciusban több ütemben 5 helyszínen közel 30 új odút helyeztünk ki. A tél végén az utóbbi években a Szolnoki Kodály Zoltán Ének-zenei Általános Iskola és Néptánc Alapfokú Művészeti Iskolában kialakított odútelepet pedig a gyerekekkel közösen kitakarítottuk, és átbeszéltük, melyik odúban mi is történhetett a talált „nyomok” alapján. Március első felében megtartottuk éves csoportgyűlésünket a szolnoki Aba-Novák Agóra Kulturális Központban, melyen a beszámoló és a tervek átbeszélésén és elfogadásán túl új elnökhelyettest is választottunk Csesznik Bence tagtársunk személyében. Március 23-án megtartottuk Tavaszköszöntő madarásztúránkat, amelyet idén a Szolnoktól délre eső Tisza-gátra tervezünk. A túrán 20 fő vett részt, s közel 40 madárfajt láthatunk-hallhatunk a körülbelül 2,5 órás megfigyelésen. A hónap folyamán a barátréce és a nagy goda szinkronszámlálásában igyekeztünk adatokat szolgáltatni a Monitoringközpont felé, hogy minél több és részletesebb adat álljon rendelkezésre ezen fajok esetében is térségünkbelől.

Pálinkás Csaba János

KISALFÖLDI HELYI CSOPORT

Az év eleje monitoringtevékenységekkel telt helyi csoportunknál. Január 5-én csatlakoztunk a vöröskánya-szinkronszámláláshoz, amely az EuroKite LIFE projekthez kapcsolódik. Az idei télen minden eddiginél többet, 4 megyei telelőhelyen összesen 291 vörös kányát számoltak önkénteseink. Rábatamási közelében egyetlen helyen 195 példány éjszakázott a fokozottan védett madárfajból. Január második hétfőjén részt vettünk az Országos Sasszinkronban. A Hanság, a Szigetköz, a Moson-sík és a Rábaköz jelentős ragadozómadár-élőhelyeit jártuk be, és számba vettünk 1006 ragadozó madarat, amelyek közül 109 rétisas, 32 parlagi sas és 2 fekete sas volt. A Szigetközben vízimadarakat is számoltunk, közel 4000 példányt. Január harmadik hétfőjén az erdei fülesbagolyok telelő állományának felmérésében vettek részt tagjaink, immáron 7. alkalommal: 86 településen jártunk, ezek közül 67 településen találtunk baglyokat. Összesen 1027 erdei fülesbaglyot sikerült megszámolnunk, ami új rekord. Az elmúlt 7 év alatt még egyszer sem sikerült 1000 feletti példányszámot kimutatni Győr-Moson-Sopron megyéből. A fokozottan védett réti fülesbagolyból 6 példányt láttunk külterületen, 1 példányt pedig Győr külvárosában. A heti rendszerességű vízimadár-számlásokban és havi rendszerességű vadlúdszinkronokon is részt vettünk a Hanságban és a Tóközben. Több ritkább vadlúdfaj is szem elé került, mint például a vörösnakú lúd vagy az apácalúd, a Fehér-tónál napokig időzött 2 példány énekes hattyú is.

Fotó: Selyem Tamás

Rábatamási kányamegfigyelés

Fotó: Pité Andor

Taggyűlés

Február 17-én tartottuk az V. Győr-Moson-Sopron Megyei Madártani Kongresszust, amelyet a Soproni Helyi Csoporttal közösen szerveztünk meg. A konferencia elején megemlékeztünk az idén 50 éves MME-ről, majd a szakmai előadások következtek. Több tagtársunk is önálló prezentációval készült az eseményre. Ezúton is köszönjük munkájukat!

Március 9-én tartottuk Győrben a Kisalföldi Helyi Csoport éves taggyűlését, amelyen 22 tagtársunk vett részt. A közös találkozáson lehetőségünk nyílt az idei munkatervet megbeszélni. Március 15-én több tagtársunk is részt vett a fehértúró fapopáncs felmérésében a Magas-Bakonyban. Ez a faj hazánk legritkább, fokozottan védett harkályfaja, amely a kifejezetten idős, holtfában gazdag erdőben él. Több helyi csoporttal és a Harkályvédelmi Szakosztállyal közösen végzett felmérés során 17 revírt sikerült találnunk. A korábbi évekhez képest több új területet is felfedeztünk. Az adatokat a területileg illetékes Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóságnak továbbítottuk. A tavasz kezdetén kitakarítottuk és ellenőriztük a homokpusztai, a fehértúró és a győrszentiváni odútelepeinket, 4 db új költőládát is kihelyeztünk, reménykedve a szalakóták megtelepedésében.

Bodor Ádám

SOPRONI HELYI CSOPORT

Január első felében volt a Tündérpor túra: a kellemes, akár kisgyerekekkel is teljesíthető séta óriási népszerűségnek örvendett. A tanulók a dekorációk készítéséből és az útvonal kijelöléséből is kivették a részüket. Az egyes állomásokon karácsonyi fűszerekről, a hópihéket keletkezéséről, de a fakutyázásról és téli

Fotók: Gyimóthy Zsuzsa

tollas vendégeink védelméről is helyeztünk ki leírást, kiegészítve egy-egy rövid kis történettel a tündérekéről. A beküldött feladatlapok alapján több mint 450-en teljesítették a túrát, többnyire kisgyermekes családok, de nagyobb baráti társaságoknak is kellemes kikapcsolódást nyújtott.

Fotó: Fajkus Benedek

V. Győr-Moson-Sopron Megyei Madártani Kongresszus résztvevői

Február 5-én rendeztük meg a Kisalföldi Helyi Csoporttal közösen az V. Győr-Moson-Sopron Megyei Madártani Kongresszust, melynek a Soproni Egyetemhez tartozó Ligneum közösségi tér adott otthont. A rendezvényen 102 fő vett részt, az első szekcióban az MME első 50 évét köszöntötte mások mellett dr. Halmos Gergő ügyvezető igazgató, illetve előadásokon kerültek bemutatásra a fél évszázad történései. Az estebe nyúló előadás-sorozat 18 prezentációból állt össze, emellett 9 poszter is bemutatásra került. A szintén február 5-én megtartott tisztújításon megválasztott tisztviselők: Pellingert Attila (elnök), Stofa Krisztián és Kiss Csilla (titkár), Riba Krisztina (gazdasági vezető) és Borbély Botond (kommunikációs koordinátor).

Pellingert Attila

TISZAVASVÁRI HELYI CSOPORT

Az idei év első programja a XXI. Országos Sasszinkron volt. Helyi csoportunk önkéntesei és a lelkes érdeklődők a tiszavasvári Fehér-sziken számolták a telelő ragadozó madarakat. A távcsövek elé került fajok között volt rétisas, kékes rétihéja és vörös vércse. Az erdei fülesbagoly telelőhelyeinek országos felmérése kapcsán Hajdúnánáson szakvezetési túra keretében számoltuk a baglyokat. A séta során a résztvevők a hazánkban előforduló baglyokról hallhattak rövid ismertetőt. Önkénteseink az utóbbi években 7 településről gyűjtik az adatokat, örömmel tapasztalják, hogy egyre több erdei fülesbagoly telel a környéken.

Február 10-én a hajdúnánási Móricz Pál Városi Könyvtárban Cserepes Miklós egyetemi hallgató, lelkes rovarász, helyi csoportunk tagja és önkéntese tartott előadást „Akik megtanultak hangyául” címmel. Az érdeklődők megismerkedhettek a különböző hangyafajokkal, a mirmekofília jelenségével és a rovargyűjtési módszerekkel.

A Madárbarát munkahely program keretében két környékbeli céggel is sikerült felvenni a kapcsolatot, amelyek elhelyezkedésüknek köszönhetően sok madárnak biztosítanak költőhelyet. Ezt elősegítve a hajdúdorogi Tubus Kft.-nél több odút is kihelyeztünk. Március közepén a Vonuló vízimadarak monitoringjának részeként a barátréce felmérését is elvégezték az önkénteseink. Hajdúnánáson a téglagyári tavakon és Tiszavasváriban a Fehér-sziken várták az érdeklődőket, akik

Fotó: Csige Tamás

Odúkihelyezés a Tubus Kft-nél

számos énekes- és ragadozó madarat is láthattak. Márciusban ünnepelte 90. születésnapját Vértes Imréné, Piroska néni, az MME egyik alapító és örökös tagja, a Természetvédelmi és Ornitológiai Tábor (TOT) ifjúsági szekciójának alapítója, a helyi csoport életének egyik meghatározó személye. A környezeti nevelés terén nyújtott munkája elismeréseként 2019-ben Brellos Tamás-díjat kapott.

Szabó Gitta

VAS MEGYEI HELYI CSOPORT

Január 6-án helyi csoportunk 7 tagja vett részt az MME 50 éves jubileuma alkalmából Gödöllőn megrendezett ünnepi közgyűlésen. Januárban bekapcsolódtunk az Országos Sasszinkron Vas vármegyei felmérésébe, amelyet az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság szervezett. A 33 megfigyelő 171 UTM-négyzetet járt be, 11 faj 744 példányát, köztük 14 rétisast és 1 szirti sast figyeltünk meg. Az egerészölyv volt a leggyakoribb, 565 példányát számoltuk meg. Január 19-én nagy érdeklődés kísérte az MME Kőszegi Helyi Csoport megalapításának 50. évfordulójára, a Magyar Nyugat Könyvkiadó gondozásában megjelent könyv bemutatóját. Az „Egy sólyom az égre szállt” – Válogatás Bechtold István leveleiből című kiadvány a helyi csoport alapító elnökének, az MME örökös tagjának, Kőszeg város egyik jeles, sokoldalú polgárának, Bechtold Istvánnak állít emléket, akinek munkássága mind a város, mind pedig a magyar természetvédelem értékes öröksége. Dr. Gyurácz Ferenc, a kiadó vezetője és Básthly Béla, Kőszeg város polgármestere köszöntője után dr. Gyurácz József, a könyv szerzője és dr. Németh Csaba, az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság igazgatója ismertette a könyv megszületésének körülményeit, tartalmát és jelentőségét. A könyv megismerését követően dr. Bánhidi Péter, Marton Imre, dr. Markovics Tibor, Varga László, Fodor János és Fodor György is megosztotta Bechtold Istvánnal, valamint a helyi csoport kezdetével kapcsolatos emlékeit. A csoport megalapításának helyszínén, a patinás Kőszegi Evangélikus Középiskola dísztermében megrendezett, baráti hangulatú megemlékezésről Illés Péter készített fényképeket.

Február 11-én a madárgyűrűzők Budapesten megrendezett országos találkozóján dr. Gyurácz József tartott előadást a Tömördi Madárvárta tevékenységéről. Február 17-én Kőszegen, a Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontban megtartottuk rendes évi taggyűlésünket, ahol a tagság meghallgatta és elfogadta a vezetőség 2023. évi szakmai és pénzügyi beszámolóját, valamint a helyi csoport 2024. évi munkatervét és költségvetését. Kiemelkedő önkéntes munkájáért elismerő

oklevélben és könyvjutalomban részesült Lendvai Imre, Leopold Ágnes, Góczán József, Kelemen Tibor, Koszorús Péter, Ruff Andrea, Szegvári Krisztián, Takács Árpád, Vágfalvi Simon és Vörös Norbert. Varga László is ezen alkalommal vette át a Chernel István-emlékérmet. Gratulálunk minden díjazottnak! A taggyűlés után Haraszthy László tartott nagyívű előadást az MME történetéről, és bemutatta az MME első 50 évét feldolgozó könyvet. A könyvbemutatót követően emléktáblát avattunk a helyi csoport megalapításának helyszínén, a Kőszegi Evangélikus Középiskolában, ahol Illés Péter mondott köszöntőt, dr. Gyurácz József pedig avatóbeszédében emlékezett meg az MME vasi csoportjának 50 éves történetéről. Básthly Béla, Kőszeg város polgármestere az emléktábla megkoszorúzásával fejezte ki tiszteletét és köszönetét a madarász-, természetvédő

A Bechtold-könyv bemutatója

Fotók: Illés Péter

Varga László átveszi a Chernel-díjat Haraszthy Lászlótól és Gyurácz Józseftől

közösségnek. Február óta folyamatosan figyelemmel kísérjük a Vas vármegyében ismét fészkelő parlagisas-pár költését. Bekapcsolódtunk a telető erdei fülesbaglyok országos felmérésébe, 34 felmért településen összesen 194 madarat számoltunk meg.

Március 7-én a Savaria Múzeum által szervezett, az év élőlényeit bemutató rendezvényen Dankovics Róbert tagtársunk a

kaszpi haragossiklóról, dr. Gyurácz József pedig a kerecsensólyomról tartott előadást. Ezúton is köszönet helyi csoportunk tagjainak és más önkénteseknek is a programok sikeres megvalósításáért!

Gyurácz József

ZEMPLÉNI HELYI CSOPORT

Az első negyedév legfontosabb eseménye csoportunk életében a március 23-án megtartott éves taggyűlés volt, amelyen megválasztottuk az új vezetőséget. Korábbi elnökünk, Firmánszky Gábor tiszteletbeli elnök lett, az elnöki tisztséget mostantól Béres István korábbi titkár tölti be. Balogh Katalin korábbi titkár helyettes alelnök lett, míg Tóth Boglárka megtartotta titkárhelyettesi pozícióját. Új vezetőségi tag lett dr. Szabolcs Márton, aki a

Fotó: Nemes Károly

Odúkészítés a Zempléni Helyi Csoport háznál Boldogkőújfaluban

titkári pozíciót vette át. Januárban helyi csoportunk tagjai két szokásos éves szinkronszámláláson is részt vettek, a sasszinkronon, valamint a településeken telető erdei fülesbaglyok számlálásán. A sasszinkron alatt a rétisasok és parlagi sasok mellett sok más egyéb ragadozó madár is előkerült. Az erdei fülesbaglyokat két településen, Szerencsen és Bodrogkisfaludon számoltuk, ahol idén 21, illetve 7 egyed pihent.

Februárban több tagtársunk is részt vett a Ragadozómadár-védelmi Szakosztály éves rendezvényén, a Solyomcsalogatón, amely idén csoportunk működési területén, Bodrogkeresztúron volt. Március utolsó hétvégéjén odúkészítő napot tartottunk csoportunk boldogkőújfalui házában, ahol most elsősorban szalakótáknak és füleskuvikoknak készítettünk odúkat, de számos, korábban elkezdett B típusú odú is befejezésre került.

Szabolcs Márton

MEGALAKULT A MADÁRBARÁT TELEPÜLÉSEK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület kezdeményezésére és támogatásával 28 település (Abasár, Bala-tongyörök, Baracs, Csopak, Érd, Gyenesdiás, Győr, Halimba, Kemeneshögyész, Kispeszt, Kőspallag, Markaz, Mezőberény, Nadasd, Nádudvar, Nógrádmarcfal, Öcsöd, Petőfiszállás, Pilisborosjenő, Pomáz, Pusztaberki, Pusztaszer, Sárkeresztes, Szügy, Törökbálint, Túrkeve és Vöröstő önkormányzata) megalapította a Madárbarát Települések Országos Szövetségét (Matelosz) Budapesten 2024. március 14-én. A szervezet célja, hogy elősegítse a települési madárvédelem ügyét és a természettel összhangban történő településfejlesztést.

Az alapítók egy olyan közösséget alkotnak, amelynek tagjai vállalják, hogy lehetőségeik szerint a település életének minden területén figyelembe veszik az élővilág és benne a madarak megóvásának szempontjait, legyen az egy új beruházás, építkezés, zöldterület-kezelés és -fejlesztés, egy patakpart helyreállítása vagy lakossági szemléletformáló program. A madárbarát települések megosztják egymással jó gyakorlataikat, és arra törekcsenek, hogy az egyre erőteljesebb urbanizáció mellett is fenntartsák és megőrizsék az ökológiai szempontból értékes élőhelyeket környezetükben, amelyek otthont, táplálékot és szaporodóhelyet kínálnak a madaraknak és számos más élőlénynek is.

Mindez nemcsak a természetvédelem miatt, hanem az emberi egészség szempontjából is fontos. Egy olyan településen, ahol vannak étellel teli zöldterületek, egyszerűen jobb élni, hiszen ezek nemcsak gyönyörködtetik az embert, hanem árnyékkal, párologtatással mérséklék a hőhullámokat, megszűrik az egészségkárosító szálló port, teret adnak a feltöltődésre, rekreációs tevékenységekre, és erősíthetik a helyi közösségeket. Ma, amikor az ökológiai és klímaválság hatásait a saját bőrünkön érezzük, létfontosságú, hogy a településeinket madárbarát és természetbarát módon fejlesszük, mert mindez a saját túlélésünk záloga is.

A szövetség megalakulását számos előkészítő folyamat előzte meg. A LIFE NGO4GD(HU/000037) Közösen a természetért elnevezésű pályázat keretében az MME madárbarát települési mintaprojekteket hozott létre, kihirdetésre került az Év Madárbarát Települése cím nyertese, 2023. november 22-én lezajlott a madárbarát települések első konferenciája, elkészült a Madárbarát településfejlesztés című online képzés és egy leltölthető könyv *A települések madárbarát lehetőségei* címmel.

Az alapítók...

Fotók: Halmos Gérgő

és a vezetőség...

A Matelosz örömmel fogadja az érdeklődő településeket. Csatlakozásra a szervezet hivatalos bírósági bejegyzését követően lesz lehetőség, de a szándékot addig is jelezhetik e-mailben a marta.kriszta@mme.hu címen.

ÉRDEKES MADÁRFÉSZKELÉSEK

szerkeszti: Haraszthy László

HÁROM FIÓKÁT NEVELŐ ÖRVÖS GALAMB

Az örvös galamb 4 évtizeddel ezelőtt hazánkban még elsősorban erdőlakó faj volt, ligetekben, erdősávokban, erdőszéleken fészkel. Ezt követően azonban állományuk robbanásszerű növekedésnek indult, urbanizálódtak, és ma már a hazai állomány jelentős része falvakban, városokban fészkel, ahol nemcsak parkokban, temetőben, de egyre inkább kertekben, sőt az utcákon, tereken levő fákon, legújabbban pedig már épületeken is költenek. Az egykor félnék, könnyen riadó madár az emberi környezethez jól alkalmazkodó fajúvá vált, amely ma már nemcsak hogy elviseli az ember közelségét, de keresi is azt.

Fotó: Kalotás Zsolt

Tolnai kertünkben több éve rendszeresen próbálkoznak költéssel az örvösgalamb-párok (rendszerint egy pár), de az elmúlt 6 évben egyetlen sikeres költésüket sem tudtam feljegyezni, pedig az öreg tujákon, a lucfenyőn, az ezüsthfenyőn, sőt a nagyra nőtt mogyoró- és tűztővisbokrokon is próbálkoztak. A tojásrakásig általában eljutottak, de a sikeres kirepülést 2023-ig nem tudtam megfigyelni. Ennek okát abban látom, hogy egyetlen fészkepítő, fészkeik a szél miatt gyakran tönkremennek, szétesnek, de az is előfordult, hogy csak egyszerűen a nagy súlyú madarakat nem bírták el, és szétestek.

2023-ban az első próbálkozásuk egy tuján történt, de a fészkek nem készültek el addigra, mire a tojó elkezdte volna a tojásrakást, és bár 3 tojást rakott, mindegyik kiesett a félig kész fészkekből, és eltört. A következő próbálkozásuk a kertünkben álló nyírfa csoport középű fáján, körülbelül 7 méter magasan egy hármás elágazásban volt, ahol végül sikerült készre építeni a fészket. Alulról nem látszott, hogy hány tojást tartalmaz a fészkek, és csak a kirepülése után derült ki, hogy hármás fészkealj volt. A fészket 2023. július 22-én elhagyó fiókák ugyanis a fészektartó nyírfa mellett álló lucfenyő vízszintes ágára gallyaztak fel mintegy 6 méter magasságban, és ott várták az etető szülőket. Az etetések a reggeli és a késő délutáni órákban történtek, és szerencsére sikerült olyan pillanatot is megörökítenem, ahol a mind a 3 fióka és az etető szülő is éppen elfért a képen. A fiatalok ekkor már röpképesek voltak, napközben kisebb távolságokra el is távolodtak a lucfenyőtől, azonban rendszerint a fenyőn vagy a nyírfa csoport fáján pihentek, és még az emberi jövés-menés sem zavarta őket. Csak a fészkelhagyást követő 6. napon távoztak el a kertünkben, és feltételezhetően a szülők ekkor már nem is etették őket, sőt az öreg madarak július 27-én már egy újabb fészkek készítésébe fogtak. Az apró

gallyakat a talajról gyűjtötték, és most újra az öreg tuja törzse mellé, mintegy 5 méter magasban próbálkoztak fészkek megépítésével, ahol korábban egy sikertelen kísérletük volt. Az irodalmi adatok alapján (Haraszthy László 2019: *Magyarország fészkelő madarainak költésbiológiája 1.*, Pro Vértes Nonprofit Zrt., Csákvár, pp. 201–205.) az örvös galambnál nagyon ritka a 3 tojásos fészkealj, a magyarországi tojásgyűjteményekben levő 147 fészkealjból csak 2 (!) volt ilyen. Ugyanakkor a hazai szakirodalom még nem említ olyan megfigyelést, amely szerint az örvös galambnál egy fészkealjból 3 fióka sikeresen ki is repült volna. Ezért ez a megfigyelés mindenképpen különlegesnek számít.

Kalotás Zsolt

EGY BALSZERENCÉS ÚJÍTÁS – FÜSTI FECSKE „MOZGÓ” FÉSZKE SZÉKESFEHÉRVÁRON

Székesfehérvár történelmi belvárosában a fecskék száma az elmúlt években érzékelhetően megnőtt. Ha május és július között sétálunk az Országalma, Kati néni szobra, a Romkert és a hatalmas templomok közötti zezugos utcákon, a zizegő molnárfecskék között egész biztosan látjuk-halljuk a ficsergő füstifecskéket is. Ők a belső udvarokba, folyosókra építenek fészket, alkalmanként a meglévő csöveket, burkolt vezetékeket, rozsdafarkúfészkeket is kihasználva. Ilyen sárral takarékoskodó fészkepítésükről a Madártávlat 2016/4. számában már beszámoltam.

Mivel a belső udvarok a járókelők számára zártak, információhoz csak fecskebarát helybeliektől juthatunk. Erről a helyszínről annak idején egy itt élő hölgy, Éva értesített. Idén azzal a hírrel szolgált, hogy a fecskék ugyanezen a folyosón új, meglehetősen formabontó fészkek építésébe fogtak, mégpedig az utcára nyíló ajtó felső behúzókarának közelében. A hegyesszögben álló behúzókar az ajtó nyitásakor jobbra kitér, a madarak itteni próbálkozásait ez a mozgás szó szerint letarolta. Ezt követően átmentek a kar bal oldalára, ahol egy kis alapterületű sárfészket építettek az ajtó fatokokozatára úgy, hogy a fészkek alja a behúzószerszék dobozán ült. Az ajtó minden egyes nyitásakor a fészkek derékszögnyit elfordult, záródáskor pedig az utolsó néhány centiméternyi út egy hirtelen felgyorsuló csapódás volt, de ez a kótló madarat nem zavarta. A fiókák már nem voltak ennyire szerencsések. Három kislecske valami okból egymás után esett ki a fészkekből, mindig éjjel

Fotó: Kovács Gergely Károly

vagy hajnalban, egyesével. Az utolsó kismadarat aztán létrával kiemelték a fészkekből, és a székesfehérvári Sóstó Vadvédelmi Központba vitték, nehogy testvérei sorsára jusson.

Nem ez volt Éva első fecskévédelmi akciója. Egy üvegnek repült madár mentési kísérlete során a szomszédos pizzéria dolgozóit szervezte be, az idei esetről a másik szomszédban levő konyhastúdió eladóit kellett keresnem, hogy bejussak a fészkekhez. A költési eredményeket évről évre elküldi sms-ben, a lakókat a faliújságon tájékoztatja a fecskék fontosságáról, illetve idén kis plakáttal figyelmeztetett mindenkit az ajtó óvatos használatára. Ezúton is köszönet neki és a ház minden lakójának, akik a szerencse madarainak sorsát szívükön viselik!

Kovács Gergely Károly

„FECSEKÉSZEK” A FÖLDÖN

2022. július 7-én csoportot kísértem az Ős-Dráva Látogatóközpont majorjában. A szamarak kifutójának sarkában, a földön 3 füstifecske-fiókat vettem észre. Miután a látogatók elmentek, bementem a kifutóba, hogy közelebről megnézzem őket. A kifutó sarkában volt egy kis földkupac, ennek a tetején ült a 3 fióka. A körülöttük lévő ürüléknyomokból látszott, hogy már pár napja ott lehetnek. Az eredeti fészkek a tető alatti gerendának a tetején volt. A fészkek látszólag sértetlenek voltak, tehát a fiókák nem a fészkek sérülése miatt kerültek a földre. A feltételezhető valódi okra 2023-ban kaptam választ. Kimentem a kifutóból, kicsit messzebb megálltam, és figyeltem a fejleményeket. Rövidesen megérkezett az egyik szülő, és megetette a fiókákat, majd folyamatossá vált az etetés. A szülők vagy leszálltak a földkupac szélére, vagy előtte lebegve etették meg a fiókákat. A szamarak nem törődtek a fecskékkel, és a fecskék sem a szamarakkal. Ha valamelyik számár 2 méternél közelebb volt a fiókákhoz, akkor nem repültek hozzájuk, hanem megvárták, míg eltávolodik onnét. A fiókák abban a fejlettségi állapotban voltak, amikor már nem szerettek hozzájuk nyúlni, mert ha valamelyik megijed, akkor már nem lehet visszarakni őket a fészekbe. Sokáig tanakodtam, hogy visszategyem-e őket az eredeti fészekbe, vagy hagyjam őket a földön. Gondoltam, egy próbát megér. Hoztam egy létrát, és a legszélsebb fiókat óvato-

Fotó: Wágner László

san felvettem, majd visszatettem az eredeti fészekbe. Még le sem értem a földre, amikor a fióka már a kecskék kifutójában landolt, így visszakerült a testvérei mellé. 3 nap múlva a fiókák nem voltak a helyükön. A sorsukról nincs információ.

A földre kerülés okára 2023. június 24-én derült fény. Előző nap a gerendán levő fészkekben meggyűrűztem a már

tokosodó fiókákat. Kánikulai meleg volt, a fiókák félig kilógtak a fészkekből, és erősen lihegtek. A gerenda fölött nincs padlástér, csak a tetőcserepek vannak, amelyek a tűző naptól erősen átmelegedtek. Másnap reggel a fecskék furcsán viselkedtek. Berepültek a tető alá, és mindjárt ki is repültek onnan. Hoztam a létrát, felmásztram a fészkekhez, amelyben ott voltak az elpusztult fiókák. Feltehetően túlmelegedtek, és amiatt pusztultak el. 2022-ben is nagyon meleg volt júliusban, de azok a fiókák már elég fejlettek voltak ahhoz, hogy elhagyják a fészket, és ne pusztuljanak el a nagy melegtől.

Wágner László

HEGYI BILLEGETŐ ÉRDEKES KÖLTÉSE A MECSEKBE

2023. június 25-én reggel a Kelet-Mecsek egyik kis, erdői övezte falujában, Püspökszentlászlón jártam. A falu végén elhelyezkedő ház teraszáról láttam, hogy egy hegyi billegető az udvaron, eleséggel a csőrében egy kő tetején ül, és közben riaszt. Megkérdeztem vendéglátómtól, hogy tud-e fészkekről a

Fotó: Reinhardt László

házon vagy a ház közelében. Mondta: persze, a felső ablakban van egy fészkek, amelyben már ki is keltek a fiókák. Mivel a madár az említett ablak alatt mozgott, gondoltam, ránézek arra a fészekre. Megkértem, mutassa meg, melyik szobáról van szó. Felmentem, nem telt el egy perc, és a hegyi billegető berepült, hogy megetesse fiókait, akik 4-en voltak, és becslésem szerint 5-7 naposak lehettek. Amint az a képen is látható, a fészkek az épület homlokzatán lévő ablakba épültek, minden takarás nélkül, nagyjából 4,5 méter magasan. A fészkek magassága körülbelül 15 centiméter volt. A közelben van ugyan egy forrás, de a tipikus élőhelynek mondható patak völgy több száz méterre van a fészektől, így valószínűsíthető, hogy a táplálékot nem onnan szerezték a madarak, hanem a közeli parkban, erdőben szedték össze. Barátom a következő hét végén ellenőrizte a költést és akkor már nagyobbacska fiókákat talált a fészkekben – remélhetőleg sikeresen ki is repültek!

Reinhardt László

MEZEI VERÉB KÖLTÉSI KÍSÉRLETE DOLMÁNYOSVARJÚ-FÉSZKEK ALATT

Harta, Felsőerek-pusztán, mezőgazdasági táblák között álló szilfacsoportban egy fabeton odút foglaltak el a mezei verebek. Az odúban 2023. május 6-án 4 mezei veréb-tojás volt. Az odú fölé 1,5 méterre dolmányos varjú épített fészket, melyben ekkor már 3 csupas varjúfióka volt. A május 21-én végzett ellenőrzés során az odúból a tojások eltűntek, a mezei verebek már nem tartózkodtak ott. Valószínűtlennek tartjuk,

Fotó: Haraszthy László

hogy a verébtőjásokat a szűk bejárati nyílással rendelkező odúból a varjú szedte volna ki. Érdekes ugyanakkor, hogy a verebek akkor kezdték a tojásrakást, amikor a varjúfészkekben már apró fiókák voltak. Vélhetően igyekeztek kihasználni a varjú védelmét, ami ebben az esetben nem eredményezett sikeres költést.

Haraszthy László és Berdó József

MINTÁZAT NÉLKÜLI FEHÉR TOJÁSOS TÖVISSZÚRÓGÉBICS-FÉSZEKALJ

2023. május 22-én madárfészkek felkutatását végeztem Karancsalján, kiemelt figyelemmel a töviszúró gébicsekére. A futballpálya mögötti kopár, itt-ott galagonyabokros meredek domb lábánál, földút mellett, laza galagonya-sarjbokorban töviszúró gébics fészket fedeztem fel 1,1 méter magasan. Belepillantva azt láttam, hogy abban 2 „piszkosfehér” színű gébicstojás van. Sietősen távoztam, nehogy megzavarjam a költést. Május 29-én nagy izgalommal indultam ellenőrizni. Odaérve a kottló tojó elrepült a fészkeről, melyben immár 6 mintázat nélküli, fehér színű tojást találtam.

Fotó: Rozgonyi Sándor

Június 16-án a pótköltését kerestem ugyanitt. Az előző fészketől mindössze 15 méterre, sűrű, kis galagonya-sarjbokor szélében 1 méter magasan meg is találtam, legalábbis ezt gondoltam. A fészkekben 6 tojásos kottló tojó, de ezek már a klasszikus színezetű gébicstojások voltak. Június 25-én 6 csupasz (4 napos), július 4-én kifejlett fiókákat találtam benne. Ez nem a fehér tojásos gébicsé lehetett, mivel az időpontok sem igazán stimmeltek. Ehhez az első tojást már június 2-án le kellett volna raknia az új építésű fészkebe.

Több mint 4 évtizede kutatom többek között a töviszúró gébics fészkeit is. Körülbelül 1100 tojásos fészkealját találtam meg eddig a fajnak, de ilyen, valószínűleg egyedi színű tojását sohasem láttam.

Rozgonyi Sándor

ÖRVÖS GALAMB FÉSZKELÉSE RAGADOZÓMADÁR-FÉSZEK KÖZELÉBEN

A Madártávlatban több alkalommal olvashattunk ragadozó madarak fészke közelében más madárfajok fészkeépítéséről. 2022. június 16-án a csányoszrói legelőn vörösvércse-költőládákat ellenőriztem. A 3. számú költőláda egy diófán van. A vércseláda felett körülbelül 3 méterrel örvös galamb kottló a fészkeben. A vércsefiókák gyűrűzéséhez létrát támasztottam a fának, és felmáztam. Az örvös galamb a ragadozómadár-fiókák gyűrűzése közben sem repült le a fészkeről. 2 hét múlva ismét a területen jártam, de akkor már nem volt az örvös ga-

Fotó: Wágner László

lamb fészke a fán, valószínűleg a szél verte le. 2023 nyarán, szintén a csányoszrói legelő 7. számú odújánál, amely egy óriás nyáron van, találtam örvösgalamb-fészket, mely a lakott vércseládjával egy magasságban, attól körülbelül 2 méter távolságban volt. A megtaláláskor tojás vagy költésre utaló nyom nem volt a fészkekben, és később sem költött benne az örvös galamb.

Wágner László

ROZSDAFARKÚ-FIÓKÁKAT ETETŐ FÜSTI FECSKE

Egy borsodi parasztház tornácán, az ajtó fölött található előző évi füstifecske-fészkekben költött a házi rozsdafarkú. 2023. júliusban a fészkekben már anyányi, tollas rozsdafarkú-fiókák vol-

tak, melyeket úgy tűnt, hogy csak a tojó eteti, mivel július 1-4. között a hímet egyszer sem láttuk. Július 5-én megjelent egy him füstifecske, és szorgalmasan etetni kezdte a fiókákat, sőt azok ürülékcsomóit is elhordta. Az esetről fénykép és videófelvételek is készültek.

Madártávlat-olvasó

SZÁRCSAFÉSZEK MOTORCSÓNAKBAN

2023. július 8-9-én az olaszországi a Comói-tónál Varenna városában jártunk, ahol egy nagyon érdekes szárcsafészkelést láttunk. Egy védett motorcsónak-kötőben az egyik motorcsónak végében rakott fészket a szárcsa, melynek fészkeben ekkor még csak 2 tojás volt.

Simon Gábor

Fotó: Simon Gábor

Szerkesztői megjegyzés: Rovatunkban a hazai érdekes fészkelésekről szóló eseteket mutatjuk be, de ebben az esetben kivételesen egy külföldit is közreadunk, mert azt gondoljuk, hogy hasonló eset előbb-utóbb nálunk is megtörténhet, ezért hasznos lehet, ha felhívjuk rá a figyelmet.

VILÁGREKORD FÉSZEKALJMÉRET EGY SZALAKÓTAODÚBAN

Az MME Budapesti Helyi Csoportja minden évben ellenőrzi a Felső-Kiskunságban és környékén kihelyezett D odúkat. Ezeket elsősorban szalakóták foglalják el, amelyek jellemzően 3-5, nagyon ritkán 6 tojásos fészkealjkat raknak. Időnként ezektől eltérő fészkealj méreteket is tapasztaltunk, így például a korábbi években volt már rekordot jelentő 9 fiókás fészkealjunk is.

Fotó: Orozógányi Kata

Ilyen költésre már más hazai területen is volt példa, de arra még sosem, hogy egy odúban 10 (!) fióka nevelkedjen, ahogy ezt 2023. július 7-én észleltük. Szinte biztosan úgynevezett „összetojásról” van szó, azaz több tojó rakhatott le tojásokat ugyanabba a fészkelőládjába. Ezeknél a családoknál valószínűsíthető, hogy 2-nél több szülő etet, de ennek vizsgálatára nem volt lehetőségünk. A madarakat Sarlós Dávid jelölőgyűrűvel látta el. Bizunk benne, hogy valamelyikükkel a jövőben is találkozunk.

Lendvai Csaba

ZEBRAPINTY SZABADON FÉSZKELÉSE

2018. szeptemberében egy zebrapintypár fészkelte szabadon Kardoskút határában, Békés megyében. Szeptember 11-én a Kardoskút-sóstói állattartó telep udvarán, a gazdasági iroda

melletti csemeteerdőben hallottam zebrapinty énekét. Rögtön felismerem, hiszen évtizedekkel korábban tartottam és tenyésztettem is ezt a fajt fogságban. Előbb a vadszínű hím, majd vele szorosan együtt mozogva a fehér színű tojó került elő. A madárpár a 1,5-3 méter magas, tatár juhar, mezei juhar, mezei szil, magyar kőris és szürke nyár facsemetéiből álló, 300 négyzetméteres, 3 éve telepített, inkább bozótos jellegű, aljában magasra nőtt tarackos búzafüvel és nádtippanggal borított erdő szélén mozgott. A következő napokban a hím szívesen és gyakran énekelt, a tojó szorosan követte. Néhányszor megfigyeltem őket mezeiveréb- csapathoz lazán társulva, időnként csillagpázsit félérett kalászaival táplálkozva. Szeptember

Fotó: Kotymán László

17-én a hím csőrében egy 15 centiméteres száraz fűszálal, majd egy fehér tollal a csemeteerdő sűrűjében tűnt el. Másnap az egyik szélső mezei szilfa alsó ágvilágában találtam meg a szabadon épült, szabályos gömb alakú

fészket, amelyben a tojó kottló. 3 méterre voltam tőle, amikor leugrott a fészkeről. Ekkor vált láthatóvá 3 tojása. A folyton éneklő párjával alig 5 méterrel várták meg távozásom. A fészket a talajtól 90 centiméter magasságban épült, kaszált, száraz fű 8-20 centiméteres szálaiból, átmérője 18 centiméter, az északkeleti tájolású bebújónyílás 4 centiméter átmérőjű volt. A lombzat kitűnően takarta a jól elrejtett fészket. Szeptember 21-én erős széllel hidegfront érkezett, az addigi nyarat idéző időjárási körülmények gyökeresen megváltoztak, az éjszakai hőmérséklet 12 °C-ra csökkent. Szeptember 23-án a tojót nem találtam, ellenben a fészkekben 4 kihűlt tojás feküdt. A hím másnap mutatkozott utoljára.

A zebrapintyek itteni felbukkanására nem sikerült magyarázatot találni. Az állattartó telep mélyen bent a fátlan pusztában, a legközelebbi lakott helytől 4 kilométerre fekszik. Rejtély, hogy a viszonylag gyengén repülő, bizonyosan fogságból szökött madárpár hogyan jutott erre a kietlen helyre, és kezdett költésbe. Az embertől nem tartottak, fészkeiket a sűrű bozótos csemeteerdő szélére, a gyakran használt autóparkoló szomszédságába, a gazdasági iroda bejáratától 15 méterre építették. A kis erdőfoltot nem hagyták el, nagyon ragaszkodtak a sűrűséghez, táplálkozásuk is csak pár méterre távolodtak el az erdő szélétől, és ha veszélyt éreztek, rögtön visszarepültek a lombok közé.

Kotymán László

ÉRDEKES MADÁRMEGKERÜLÉSEK

szerkeszti: Karcza Zsolt és Lukács Katalin Odett

Az elmúlt időszakban a Madárgyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amelyeket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők nevét technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemben tudjuk feltüntetni. A közölt eredmények tájékoztató jellegűek, és a 2024. március végéig beérkezett adatok alapján készültek.

A madárfajok sorrendje – szerkesztési okok miatt – nem mindenhol követi az aktuális rendszertani sorrendet. Az MME-honlap mme.hu > Tudástár > Magyarország madarai oldalán az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetőek: gyűrűzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású megkerülési helyek térképei, valamint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Amennyiben gyűrűs madarat, madártetemet, jelölőgyűrűt talál, fém- vagy színes gyűrűs madarat észlel, kérjük, értesítse a Madárgyűrűzési Központot a ringers@mme.hu e-mail-címen. Így a megkerülési adatok beépülhetnek a hazai madárgyűrűzési adatbankba, és a központ munkatársai a feldolgozás után elküldik Önnek a gyűrűzési és megkerülési adatokat egy válaszlévelemben.

APRÓ PARTFUTÓ

A kisebb termetű, gyűrűs madarak viszonylag ritkán kerülnek több alkalommal is szem elé egymástól távoli helyeken, de azért vannak ilyen esetek. Egy 2021. szeptember végén a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, *Pitő Andor*) gyűrűzött apró partfutót több alkalommal is láttak, egymástól több mint 500 kilométerre. 2022. március végén

Fotó: Vecchio Giuseppe

Olaszországban, Szardínia déli részén fényképezték le, majd 2023. augusztusban kétszer is megfigyelték Franciaország földközi-tengeri partvidékén, Hyères közelében. 2024. februárban ismét Szardínia déli részén kapták lencsevégre.

Magyarországon eddig közel 1100 apró partfutót jelöltek, legnagyobb részét az őszi vonulási időszakban. 2018-tól használnak nálunk is színes zászlós gyűrűt a jelöléshez, eddig 112 példány kapott ilyet, a legtöbb a Mekszikópusztai Madárvártán. Összesen 23 magyar gyűrűs apró partfutó került meg eddig külföldön, a legtöbb a Fertő osztrák oldalán. A Kárpát-medencén kívül 3 hazai jelölésű példány Franciaországban, 4 Olaszországban, és 1-1 madár Oroszországban (a Léna folyó torkolatvidékén), Spanyolországban és Ukrajnában (Krim félszigeten) került meg.

Az Eurázsia északi részén fészkelő apró partfutó gyakori őszi és tavaszi átvonuló a Kárpát-medencében. Ilyenkor szikes tavakon, lecsapolt halastavakon, árasztások kopár foltjain, zátonyokon lehet leginkább megfigyelni. A telet legnagyobb részét Afrikában tölti.

KIS SÁRSZALONKA

Egy hazai gyűrűs kis sárszalont lóttak le 2022. november közepén Franciaországban, a Rhône-torkolatnál. A madarat 2022. április elején gyűrűzték a Tata melletti Ferencmajori-halastavaknál (Komárom-Esztergom megye, *Bátty Gellért*). Ez a második magyar gyűrűs kis sárszalont, amely megkerült külföldön. Korábban, 2021. októberben egy 2021 tavaszán Jászberény határában jelölt példány (Jász-Nagykun-Szolnok megye, *Koleszár Balázs*) Nyugat-Oroszországban került kézre. Magyarországon eddig 285 kis sárszalont gyűrűzték, elsősorban a tavaszi és őszi vonulás során.

A kis sárszalont a Kárpát-medencén kis számban rendszeresen átvonul. Mocsárréteken, leeresztett halastavakon, belvizeken és árasztásokon lehet ilyenkor megfigyelni. A nálunk átvonuló állomány Északkelet-Európa felől Délnyugat-Európa felé éri el a telelőterületeit.

FEKETE GÓLYA

2023. év végén egy legyengült, magyar gyűrűs fekete gólyát találtak Görögországban, az Amvrakiai-öböl partján, amely később elhullott. Ez az első hazai jelölésű fekete gólya, amely megkerült Görögországban. A gólyát 2023. július elején gyűrűzték fiókaként Borsosberény határában, a Börzsöny lábánál (Nógrád megye, *Kazi Róbert*). Magyarországon eddig 2500 fekete gólyát gyűrűzték, jelentős részüket színes gyűrűvel, amelyek közül 172 került meg külföldön, a legtöbb a Földközi-tenger keleti partvidékének országaiban.

2023-ban két olyan hazai gyűrűs fekete gólyát is megfigyelték itthon, amelyet még 2003-ban gyűrűzték fiókaként. Az egyikről hirt adtunk a Madártávlat tavalyi téli számában, a másik példány adata lapzárta után érkezett. Ezt 2023. augusztus 25-én Baja határában olvasták le (Bács-Kiskun megye, *Mórocz Attila*), és ez volt a 25. megfigyelése. 2010. októberben Izraelben is látták az őszi vonulása során. Jelenleg ez a legidősebb, gyűrűs fekete gólya a hazai madárgyűrűzési adatbankban.

A fekete gólya Afrikában telel. Ősszel nagy csapatai figyelhetők meg, amint fő vonulási csomópontjuk, a Boszporusz felett elhagyják Európát. Hazánkba korán, február végén, március elején érkezik, ősszel pedig augusztus végén, szeptemberben indul útnak Afrika felé.

FEHÉR GÓLYA

Egy magyar gyűrűs fehér gólyát figyelt meg egy finn madarász 2024. február 15-én Ománban (*Tuomas Syrjä*). Ez a második

Fotó: Tuomas Syrjä

magyar gyűrűs példány, amely megkerült az arab országban. A most megfigyelt madarat két fészkestestvérrel együtt fióka korában gyűrűzték Akasztó településen (Bács-Kiskun megye, *Sápi Tamás*). A megfigyelés helye az Arab-tenger partvidéke, Szalála település határában volt. A madár azonosítása a színes műanyag gyűrűjén lévő kód alapján történt. Korábban, 1912-ben került kézre magyar gyűrűs fehér gólya Ománban, az Ománi-öböl partvidékén, Maszkat határában. Azt a madarat *Schenk Jakab* gyűrűzte Bellye településen (ma Horvátország). A két ománi megkerülésen kívül nincs más fehérgólya-adatunk az Arab-félsziget területéről.

A hazai fészkelő fehér gólyák délkeleti irányban vonulva, a Boszporusz átészelve hagyják el Európát, és Kis-Ázsián, majd a Földközi-tenger keleti partvidékén vonulnak Afrika felé. A legtöbb madár egy földrajzi léptékben mérve szűkebb sávban vonul, a legalkalmasabb élőhelyeket, táplálkozóterületeket – manapság szemétteltelepeket is – követve, de az állomány kis része ettől távolabbra is elsodródik. A két, Ománban megkerült, Kárpát-medencei madár a keleti irányba legmesszebb elmozdult, gyűrűs fehér gólya.

KIS KÁRÓKATONA

2023. szeptember közepén egy hazai jelölésű, színes gyűrűs kis kárókatont figyeltek meg Szlovákiában, Dunacsún (Cunovo) határában, a Dunánál. Bár a magyar határtól mindössze néhány kilométerre volt a madár, ez az első, Szlovákiában megkerült, hazai gyűrűs példány. A madarat fióka korában gyűrűzték, 2023. június elején Csornától nem messze (Győr-Moson-Sopron megye, *Tatai Sándor*).

Fotó: Mikulás Stacky

Magyarországon 2004 óta 775 kiskárókatona-fiókat gyűrűzték. Közülük 7 példány került meg külföldön, valamennyi a szomszédos országokban. A kis kárókatona rövid távú vonuló, a hazai állomány részben áttelel, részben a Kárpát-medence déli területeire vagy a mediterrán térségbe vonul.

KANALASGÉM

Egy hazai jelölésű kanalasgémet figyeltek meg 2024. február közepén Algériában, a Szaharában, mintegy 1000 kilométerre a Földközi-tenger partvidékétől, egy oázisban (Ain Salah). A fényképen jól olvasható műanyag gyűrűje alapján sikerült

Fotó: Azimut Bleu

azonosítani a madarat. Ezt a példányt fióka korában jelölték, 2023. májusban Bugyi határában, az Urbői-halastavakon (Pest megye, *Pigniczki Csaba*). A Magyarországon eddig megjelölt közel 3700 kanalasgém közül 436 került meg Afrikában, a legtöbb Tunéziában, amelyek jelentős része színesgyűrű-leolvasás volt. Tunézián kívül 10 észak-afrikai országban 49 kanalasgém került eddig meg, jellemzően

a partvidékeken, a Szaharán túli Száhel övben vagy a Nílus mentén. A most Algériában megfigyelt példány az első kanalasgém, amelyet mélyen a Szaharában sikerült megfigyelni. Algériában korábban 14 hazai gyűrűs példányt figyeltek meg, többségüket a partvidéken és mindössze 4 példányt az Atlasz hegységtől délre.

2024. február közepén Tömörkény határában, a Csaj-tavon (Csongrád-Csanád megye, *Bede Ádám*) figyelték meg az eddigi legidősebb, megkerült, hazai gyűrűs kanalasgémet. Ezt a madarat 2004-ben fiókaként jelölték színes gyűrűvel a mostani megfigyelési hely közelében (*Halmos Gergő*). A mostani a 88. megfigyelése, ezek alapján a telet Észak-Olaszországban szokta tölteni, a Velencei-lagúnák térségében, valamivel több mint 600 kilométerre a kikelési és későbbi fészkelési helyétől, a Pusztaszeri Tájvédelmi Körzetben fekvő tömörkényi Csaj-tóval. Az Európai Madárgyűrűzési Szövetség (European Union for Bird Ringing, EURING) életkorrekord-listáján a legidősebb ismert korú – Hollandiában jelölt – kanalasgémet a gyűrűzését követően 41 év elteltével lótták le.

A kanalasgémek a telet jellemzően a Földközi-tenger vidékén töltik. Kis számban a Szaharán túli területekre is eljutnak, míg egyes fiatal madarak a Kárpát-medencében kísérelnek meg áttelelni. A hazai állomány legfontosabb telelőterülete Észak-Afrika partvidékén, a Gabési-öbölben található.

BARNA RÉTIHÉJA

2023. október közepén Líbiából érkezett értesítés egy hazai gyűrűs barna rétihéjáról. A megtaláló részleteket nem közölt, nem tudjuk, mi lett a madárral. Ez az első hazai gyűrűs barna rétihéja, amely megkerült az észak-afrikai országban. Ezt a

Fotó: Bede Ádám

madarat 2022. október elején gyűrűzték a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság Góréstanyai ragadozómadár-repatriáló telepén (Tiszafüred, Jász-Nagykun-Szolnok megye, *Kiss Róbert*). A Magyarországon eddig meggyűrűzött 2150 barna rétihéja közül korábban 6 példány került meg külföldre, 3 madár Olaszországban és 1-1 példány Bulgáriában, Máltán és Szlovákiában. Itthon eddig 40, külföldi gyűrűs barna rétihéja került meg, ezek többségét Közép-Európában és a Balti-tenger menti országokban gyűrűzték.

A barna rétihéja Magyarországon viszonylag gyakori fészkelő. Hosszú távú vonuló madárfaj, telelőterülete Afrika (Nyugat-Szahel). Az észak-európai állomány egy része a Kárpát-medencén átvonul.

RÉTI FÜLESBAGOLY

2023. október közepén egy belga gyűrűs réti fülesbaglyot fogtak vissza Jászberény határában (Jász-Nagykun-Szolnok megye, *Óvári Péter*). A madarat 2022. szeptember közepén gyűrűzték Belgium észak-nyugati részén. Ez az első nyu-

Fotó: Óvári Péter

gat-európai jelölésű réti fülesbagoly, amely megkerült Magyarországon. Korábban 1-1 Ukrajnában és Lettországon, valamint 2, Finnországban gyűrűzött réti fülesbagoly került meg itthon. A Magyarországon eddig megjelölt 442 réti fülesbagoly közül Németországban (Türingia) került meg 1 madár.

A réti fülesbagoly Magyarországon ritka fészkelő. A Kárpát-medencei állománya állandó, de a fiatal madarak távolabbra is elkóborolhatnak. Az átvonuló és telelő állomány nagysága a telek időjárásától függ.

NAGY FAKOPÁNCSSZ

2024. március elején egy gyűrűs nagy fakopáncsot fényképeztek le Budapesten, a Margitszigeten (*Balog Norbert*). A fémgyűrűről több fénykép készült, ezek alapján sikerült beazonosítani a madarat. Ezt a nagy fakopáncsot második éves korában, 2011. február elején gyűrűzték a szigeten (*Lukács Katalin Odett* és *Sarlós Dávid*). A gyűrűzés és a mostani megfigyelés között eltelt 13 év alapján jelenleg ez a legidősebb, gyűrűs nagy fakopáncs a hazai madárgyűrűzési adatbankban. A madarat 2013-ban is megfigyelték több alkalommal a szigeten.

Fotó: Balog Norbert

Az EURING életkorrekord-listáján a legidősebb ismert korú – Olaszországban jelölt – nagy fakopáncsot a gyűrűzését követően 15 év elteltével, lelőve találták meg.

Mivel a fakopáncsok állandó madarak, egész életüket egy szűkebb területen élik le, van rá esély, hogy ezt a példányt még valaki lássa a Margitszigeten. Abban, hogy ilyen szép kort megélt, szerepet játszik, hogy a szigeten vannak idős fák, amelyek megfelelő fészkelő- és táplálkozóhelyet biztosítanak a harkályok számára.

VÖRÖS VÉRCSE

Egy magyar gyűrűs vörös vércsét figyeltek meg 2024. március 23-án Északkelet-Nigériában (*Haruna Mohammed Abubakar*). A madárról fénykép készült, amelyen jól látható a színes műanyag gyűrűje, ez alapján lehetett azonosítani. Ezt a példányt első éves korában, 2023. szeptember 8-án gyűrűzték a Famosi Madárvártan (Pest megye, *Ócsai Péter*). Ez az első magyar gyűrűs vörös vércse, amely megkerült Nigériában.

A Magyarországon eddig meggyűrűzött több mint 35 ezer vörös vércse közül 74 példány került meg külföldre, a legtöbb Közép-Európában és az Appennini-félszigeten. Korábban 5 magyar gyűrűs vörös vércse került meg Afrikában, 1-1 példány Algériában (1993), Egyiptomban (2023), Líbiában (2020), Mauritániában (2015) és Tunéziában (2022). A most Nigériában megfigyelt példány az első, amit szabadon, a színes gyűrűje alapján azonosítottak Európán kívül.

A vörös vércse viszonylag gyakori fészkelő ragadozó madárunk. A hazai állománya részben állandó, részben rövid távú vonuló, a telelőterülete a mediterráneum. Az észak-európai fészkelő vörös vércsék Dél-, Délnyugat-Európában telelnek, de kis számban Afrika partvidékére vagy a Szaharán túli területekre is eljutnak.

BARÁTCINEGE

2023. október elején egy szlovák gyűrűs barátcinegét fogtak vissza Patakon (Nógrád megye, *Lukács Katalin Odett*). Ez a madárfaj első külföldi vonatkozású megkerülési adata, egyben a legtávolabbi elmozdulással rendelkező, gyűrűs barátcinege a hazai madárgyűrűzési adatbankban. A madarat egy hónappal korábban jelölték a Somodi (Drienovec) határában működő madárgyűrűző állomáson, a visszafogás helyétől

Fotó: Haruna Mohammed Abubakar

Fotó: Lukács Katalin Odett

146 kilométerre (*Stanislav Gres*). Magyarországon eddig közel 24 ezer barátcinegét gyűrűzték, amelyeknek csak belföldi, elsősorban helyi, visszafogásai vannak. A barátcinege domb- és hegyvidékeink gyakori fészkelője. Területhű, állandó madár, de ősszel néhány egyed nagyobb távolságokra is elkóborolhat.

ŐSZAPÓ

Egy Szlovákiában gyűrűzött őszapót fogtak vissza 2024. február végén Gödöllőn (Pest megye, *Kerényi Zoltán*). Ez az első szlovák gyűrűs őszapó, amelyet visszafogtak Magyarországon. A madarat 2023. november elején gyűrűzték a Somodi (Drienovec) mellett működő madárgyűrűző állomáson (*Peter Durian*).

Itthon eddig összesen 4, külföldi gyűrűs őszapó került meg, valamennyit a szomszédos országokban jelölték. A Magyarországon megjelölt több mint 50 ezer őszapó közül 8 madár került meg külföldre, egy délkelet-lengyelországi eset kivételével valamennyi a Kárpát-medencén belül.

Az őszapó csaknem egész Európában, valamint Ázsia nagy részén elterjedt, gyakori fészkelő madár. Hazai állománya állandó, de ősszel északra is érkeznek hozzánk kóborló csapatok.

FÜLEMÜLESITKE

2023. szeptember végén egy spanyol gyűrűs fülemülesitkét fogtak vissza Zalavár mellett, a Kis-Balatonban (Zala megye, *Szini Péter*). A madarat 2022. november elején gyűrűzték az Ebro-deltában. Ez az első, Spanyolországban gyűrűzött példány, amely megkerült itthon, egyben a legtávolabbi elmozdulású (1472 kilométer), gyűrűs fülemülesitke a hazai adatbankban.

Magyarországon eddig 440, külföldön jelölt fülemülesitke került meg, amelyeket legnagyobb részét a szomszédos országokban, az Appennini-félszigeten, az Adriai-tenger és

Fotó: Fejes Éva

a Balkán-félsziget nyugati partvidékén gyűrűzték. A Földközi-tenger északnyugati részéről eddig Franciaországból, a Lion-öböl partvidékéről voltak francia gyűrűs madarak itthon.

A fülemülesitke a nádiposzták családjába tartozik, de a fajtársaitól eltérően rövid távú vonuló. A legkésőbb elvonuló és a legkorábban visszatérő nádiposztánk, a telet a mediterráneum édes-, illetve brakkvizés nádasiban tölti.

SÁRGAFEJŰ KIRÁLYKA

2023. november elején egy Szlovákiában gyűrűzött sárgafejű királykát fogtak vissza Patakon (Nógrád megye, *Karcza Zsolt*). A madarat 3 nappal korábban gyűrűzték Nyitraonok mellett (Nováky, *Roman Slobodník*). Ez az első, szlovák gyűrűs sárgafejű királyka, amely megkerült Magyarországon. Korábban

Fotó: Lukács Katalin Odett

itthon 11 külföldi gyűrűs példány került meg, amelyeket Csehországban, Finnországban, Lengyelországban, Lettországon, Oroszországban (3 példány), Szlovéniában (2 pld.) és Svédországban (2 pld.) gyűrűzték. A Magyarországon legnagyobb részt a tavaszi és őszi

vonulási időszakban eddig meggyűrűzött közel 35 ezer sárgafejű királyka közül 6 került meg külföldre. 1-1 madár Finnországban, Olaszországban, Svédországban, Szlovákiában és 2 példány Szlovéniában.

A sárgafejű királyka Eurázsia lucfenyveseiben fészkel. Rövid távú vonuló, de egyes területeken egész télen kitartanak a költőhelyükön.

CSUSZKA

Egy szlovák gyűrűs csuszkat fogtak vissza 2023. október végén Nógrádon (Nógrád megye, *Lengyel Attila*). Ez a madárfaj első külföldi vonatkozású megkerülési adata, egyben a legtávolabbi elmozdulással rendelkező, gyűrűs csuszka a hazai

Fotó: Lengyel Attila

madárgyűrűzési adatbankban. A madarat 2023. szeptember 22-én gyűrűzték Kelet-Szlovákiában, Petróc (Petrovce nad Laborcom) határában, a megkerülési helytől 231 kilométerre (*Stefan Mikiar*). Magyarországon eddig közel 20 ezer csuszkat gyűrűzték, amelyeknek csak belföldi, elsősorban helyi, visszafogásai vannak.

A csuszka állandó madárunk, de az őszi időszakban néhány egyed nagyobb távolságra is elkóborolhat, mint a mostani szlovák gyűrűs madár esete is mutatja.

ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK

szerkeszti: Hadarics Tibor

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani a 2023. október 1-től 2024. március 31-ig terjedő időszak legérdekesebb hazai faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következők – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért az előfordulások pontos időpontjait nem közöljük.

OKTÓBER

A hónap első napjaiban a naszályi Ferencmágyar-halastavon még többen (Takács Á. és társai; Balla D. és mások) megfigyelték azt a berki nádiposztát **1**, amelyet szeptember végén fogtak és gyűrűztek ott. Szintén az első napokban a Debrecenhez tartozó Felsőjózsán egy vándorfűzikét (Tar I.), a Nagyhegyes határában elterülő Nyírő-réten egy fiatal cankópartfutót (Zalai T., Zalai Cs. V.; Lukács M. és társai), és Bácsborsód közelében egy sarkantyús pityvert (Tamás Á.) észleltek. Október első hetében több napig tartózkodott a szegedi Fehér-tavon egy fiatal pettyeslile (Domján A. és mások), amelyről azonban a megfigyelők nem tudták egyértelműen eldönteni, hogy amerikai vagy ázsiai pettyeslile volt-e. Ugyancsak az első héten Sítke és Nagysimonyi között egy átrepülő fakó keselyűt fotóztak (Horváth B.), majd egy fiatal pusztai sas bukkant fel előbb Bácsborsód (Tamás Á.), majd a szomszédos Gara határában (Szelőczei I. és társai) **2-3**. A hónap második hetében a fertőújlaki Borsodi-dűlőben egy fiatal (valószínűleg amerikai) pettyeslilét (Balaskó Zs.), a szegedi Fehér-tavon egy öreg laposcsőrű víztaposót (Mészáros Cs. és társai) **4**, a nagyhegyesi Nyírő-réten egy öreg rövidcsőrű ludat (Szilágyi A. és társai) és egy fiatal laposcsőrű víztaposót (Király Á. és társai), a hortobágyi Csécsi-halastavon egy fiatal Baird-partfutót láttak (Balla D. és társai) **5**; a Szalonna határában lévő Bódva-völgyi Madárgyűrűző Táborban (Katona G. és társai) **6** és Patakon (Lukács K. O., Karcza Zs.) **7** pedig egy-egy vándorfűzikét fogtak és gyűrűztek. Október negyedik hetében a nagyhegyesi Nyírő-réten előbb egy (Szilágyi A.), majd két vetési ludat láttak (Emri T.), és valószínűleg ugyanezek egyikét észlelték az Elepi-halastavon is (Szelőczei I.). A hónap negyedik hetében ismét többször szem elé került a nagyhegyesi Nyírő-réten a korábban ott már megfigyelt fiatal laposcsőrű víztaposó (Szilágyi A.), Balmazújváros határában egy vándorfűzikét (Katona J., Mihaliczku E.), a balmazújvárosi Nagy-sziken egy vetési ludat (Kecskés J. és társai), a berettyóújfalui Andaházán pedig egy öreg dolmányos sirályt láttak (Simay G.). Október utolsó napjaiban egy Kalocsa melletti napelemparkban egy him ibériai hantmadarat figyeltek meg és fényképeztek (Tölgyesi Cs. és mások) – ennek a fajnak ez volt az első előfordulása Magyarországon) **8-9**. A hónap legutolsó napján a hajdúszoboszlói Angyalházán egy fiatal cankópartfutót észleltek (Balla D. és társai) **10**.

Fotó: Bajor Zoltán

Fotó: Szelőczei István

Fotó: Németh Ferenc

Fotó: Mészáros Csaba

Fotó: Szilágyi Attila

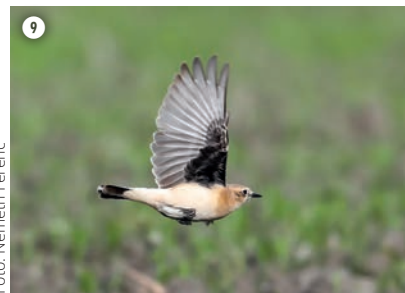
Fotó: Vig Zsófia

Fotó: Lukács Katalin Odett

Fotó: Magyar Péter

Fotó: Németh Ferenc

Fotó: Balla Dániel

NOVEMBER

A Kalocsa melletti napelemparkban október végén felbukkant ibériai hantmadár egész hónapban azon a helyen tartózkodott (Ilycsin L. és mások; Bajor Z. és társai) **11-12**, a madarat november legelején sikerült befogni és meggyűrűzni, és az ennek során vett vérminta genetikai elemzése révén bizonyosodott be egyértelműen, hogy a hazai faunára új ibériai hantmadárról van szó. November legelején egy szubadult szélesfarkú halfarkast láttak több helyen is a Balaton déli partján: előbb Szántódon (Bognár Sz. és társai), aztán Balatonbogláron, majd Balatonberénynél (Gál Sz. és társai). A hónap első hetében az Ócsai Madárvártán egy barna fűzikét fogtak és gyűrűztek (Laczkó Sz. és társai) **13**, amelyet pár nappal később ugyanott még visszafogtak (Lőrincz M. és társai), illetve láttak (Szelőczei I.). Ugyancsak az első héten a kardoskúti

Fotó: Bajor Zoltán

Fotó: Ilycsin László

Fotó: Laczkó Szabolcs

Fotó: Mórocz Attila

Fotó: Magyar Péter

Fotó: Kaufman Gábor

Fotó: Kiss Zoltán

Fotó: Szalai Kornél

Fotó: Szilágyi Attila

DECEMBER

A hónap első hetében még kitartott az ibériai hantmadár a Kalocsa melletti napelemparkban (Albert L. és mások), a Tisza-tavon pedig szinte egész decemberben meg lehetett figyelni a már november közepe óta Abádszalóknál tartózkodó jeges búvárt (Tóth E. és mások). December második hetében a Tömörd község határában elterülő, úgynevezett kőszegi Alsó-erdőben egy, illetve két gatyáskuvikot észleltek (Heincz M., Illés P. és mások). December második hetétől a hónap végéig sokszor megfigyeltek egy pehelyécét Fonyódnál a Balatonon (Tamás Á., Gyuricza A. és mások), egy öreg kis hattyút pedig

Adorjánháza és Celldömölk térségében (Horváth B. és mások) ²⁰. December közepén egy fiatal feketetorkú rigót láttak Szigetszentmiklóson (Schmidt A. és mások) ²¹ ²² ²³, illetve ugyanekkor ugyanott egy himalájai fűzikét is (Kókay Sz. és mások) ²⁴ ²⁵. A hónap utolsó hetében egy fakó keselyűt fényképeztek a Mogyoród melletti Somlyó-hegy felett (Csiszár N. és társai), a balatonföldvári kikötőben egy öreg halászsirályt (Pálincás A., Illés G. és mások), a Duna-völgyi-főcsatorna kunszentmiklósi szakaszán pedig egy fogságból szökött him fehérfejű kerkerécét figyeltek meg.

Fotó: Borbás Katalin

Fotó: Schmidt András

Fotó: Bajor Zoltán

Fotó: Németh Ferenc

Fotó: Bobák Maximilián

Fotó: Selmeczy Kovács Ádám

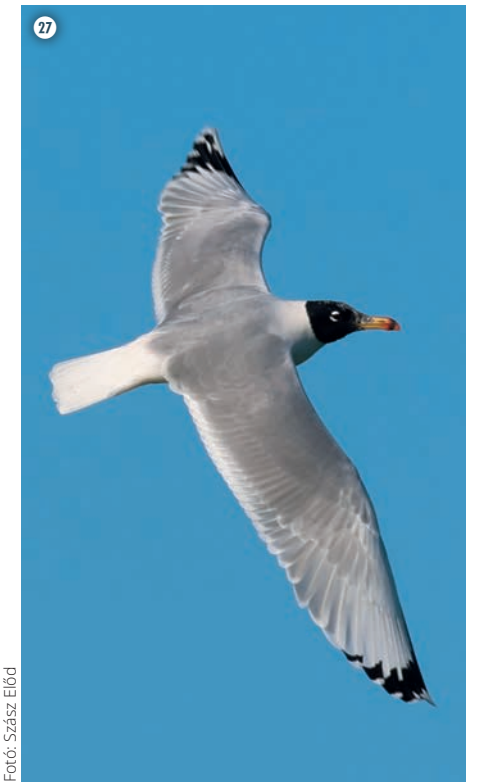
JANUÁR

Az év első hetében még látták Abádszalóknál a Tisza-tavon a jeges búvárt (Bodzás J. és mások), Fonyódon a pehelyécét (Szász E. és mások), a Duna-völgyi-főcsatorna kunszentmiklósi szakaszán pedig a szökevény, tenyésztői gyűrűt viselő, hím fehérfejű kerkerécét (Baranyi P.; Bobák M., Bobák Zs.) ²⁶. Január első hetében még a balatonföldvári kikötőben tartózkodott az ott már december végén is megfigyelt öreg halászsirály (Fábiánné Wessely Zs. és mások), de a hónap hátralévő részében már Balatonboglár (Rajna T. és mások) ²⁷, Balatonlelle (Ács Z. és mások) ²⁸ és Fonyód térségében (Gál Sz. és mások) került többször szem elé. Ugyancsak az első héten egy vadászati célból kiengedett, de le nem vadászott vörös foglyot láttak Hódmezővásárhely külterületén (Kókai

K.), Balatonfenyvesnél a Balatonon pedig három öreg kis hattyú került szem elé (Tamás Á. és társai). Január harmadik hetében egy átszíneződő (második naptári évében lévő) jeges sirályt figyeltek meg a tiszafüredi szeméttelen (Borza S. és mások) ²⁹ ³⁰, a madár egészen a hó végéig ott tartózkodott. A hónap negyedik hetében egy pehelyécét láttak a Balatonon, a szántódi révnél (Gál L. és társai; Mészáros Cs. és társai), és valószínűleg ugyanezt a madarat észlelték a siófoki Aranyparton is (Hegedűs D., Pánya Cs.). Január utolsó hetében három öreg kis hattyú tűnt fel a Kis-Balaton térségében, előbb Sármellék (Gál Sz. és mások), majd Zalavár közelében (Fábiánné Wessely Zs.) látták őket.

Fotó: Bobák Maximilián

Fotó: Szász Előd

Fotó: Ács Zoltán

Fotó: Borza Sándor

Fotó: Szilágyi Attila

FEBRUÁR

A hónap első két hetében még Balatonbogláron tartózkodott az az öreg halászsirály (Borbély K.; Rajna T.; Ács Z. és mások) 31-32-33, amelyik még december végén jelent meg a Balatonon. Február második hetében egy pehelyrécét láttak a Balatonon, Tihany és Szántód között (Ampovics Zs.; Kovács N.; Szelőczei I.), ez valószínűleg ugyanaz a madár, amelyet már januárban is észleltek a térségben. Február közepén egy öreg kis hattyú tűnt fel Nemesgörzsöny határában, a Marcal mentén (Fellner Z., Németh N.). A hónap harmadik és negyedik hetében Fonyódnál láttak többször egy pehelyrécét (Gál Sz. és mások) 34, a hó végén pedig egy öreg kis hattyú került szem elé egy Vecsés határában lévő belvízfolton (Lengyel H.) 35.

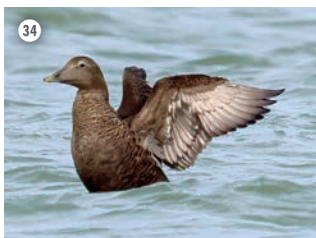
Fotó: Borbély Krisztián

Fotó: Ács Zoltán

Fotó: Rajna Tamás

Fotó: Sirok Dávid

Fotó: Lengyel Hajnalika

MÁRCIUS

Március elején egy sörétlövést kapott és legyengült öreg hím kis hattyút fogtak Acsán, a madarat gyógyulása és felerősödése után – meggyűrűzve és jeladóval ellátva – a hónap közepén engedték szabadon a Szécsény melletti Káprások nevű területen (Selmeczi-Kovács Á., Boros E. és mások) 36. A hónap második hetében három öreg kis hattyút láttak a Bősárkány melletti Nyirkai-Hányban (Kaposvári M. és társai). Március első három hetében két, jeladóval nyomon követett barátkeselyű is tiszteletét tette hazánkban (a madarak eredetileg Spanyolországból származnak, és egy visszatelepítési program keretében Bulgáriában engedték őket szabadon, www.greenbalkans.org): az egyik madár (Tewes) március első felében Horvátországból érkezve a Dunántúl délnyugati részén ment át a Baranya vármegye délnyugati része – Somogy vármegye – Kis-Balaton térsége – Zala vármegye – Őrség útvonalon, a másik (Fremuth) pedig Szlovákiából hazánk légterébe lépett a Zempléni-hegység – a Bükk északi lábai – Sirok – Alföld útvonalon haladt, majd Battonya és Mezőhegyes között Románia felé hagyta el az országot, ez utóbbi madarat Varbó közelében látták is (Balogh L.) 37. A hónap második részében pedig többször szem elé került még a Fonyódon az ott már korábban is megfigyelt pehelyréce (Szász E. és mások). A hónap harmadik hetében a Berettyóújfalui határában lévő Andaházán egy lilebíbicet láttak (Konyhás S.), március végén pedig egy öreg tojó reznek került szem elé a hortobágyi Zám-pusztán (Balla D. és társai) 38.

Fotó: Selmeczi-Kovács Ádám

Fotó: Balogh László

Fotó: Balla Déniel

Köszönet illeti a madarak megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsá tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Gál Szabolcs, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétező www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak. Amennyiben érdeklődik a ritka madarak hazai előfordulásai iránt, csatlakozzon az MME Ritkaságvadász Szakosztályához (e-mail: ritkamadarak@mme.hu).

2024. nyár

CSIPOGÓ

Sólyomfélék
Magyarországon:
a *Falco* nemzetség tagjai
**ISMERD FEL
ŐKET!**

A kerecsensólyom-fiókák és a fiatalok lába fakó szürkészöld. A fehér pehelytollak védik a fiókákat az erős nyári napsugárzástól.

EGERÉSZÖLYV
VAGY
KERECSENSÓLYOM?

**NÉZD MEG A FŐ
BÉLYEGEKET!**

Ha még nem múltál el 16 éves, játssz velünk!

**Kerecsenes
nyeremények**

Lapozz a Csipogó utolsó oldalára!

ELŐZŐ SZÁMUNK
NYERTESE:
Solymosi Vera, 11 év

A *Falco* nemzetség tagjai

Hazánkban jelenleg 6 sólyomféle fordul elő rendszeresen, közülük 5 költ is, a kis sólyom csak áttelel. A hazai sólymok méretben, táplálkozásban és élőhelyben is nagy változatosságot mutatnak. Hasonlítsd össze őket!

kabasólyom

feltűnő rozsdavörös gatyá, fekete bajuszsáv, erős csíkozás, hegyes, vékony szárnyak

vándorsólyom

zömök, nagy termet, feltűnő sötét bajuszsáv és csuklya, sötét hátoldal

kék vércse

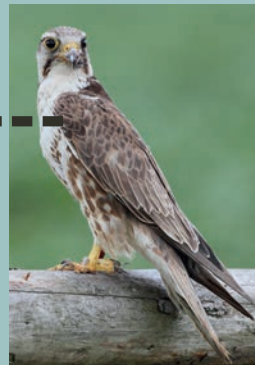
hím: kékesszürke test, élénkörös csőr és láb, vörös gatyá és alsó farokfedők; tojó: szürke, csíkos hát és evezőtollak, halványvörös mell és has

kis sólyom

apró termet, gyors szárny-csapások, feltűnően csíkos faroktollak

kerecsensólyom

világos összhatás, széles szárny, a legnagyobb méretű sólyomfélének

vörös vércse

gyakran szitál, hosszú, keskeny farok és szárnyak, vörös hátoldal, feltűnő sötét farokszalag

nagy és zömök

EGERÉSZÖLYV VAGY

KERECSENSÓLYOM?

egerész: 20 000 pár
kerecsen: 200 pár

nagy termetű, de karcsú

változatos szín és minta

széles, ujjas szárnyak

zömök test, rövid nyak

rövid, csíkos farok

világos mellsáv

Aki ég a vágytól, hogy kerecsent lásson, hajlamos az egerészölyvet is kerecsenként azonosítani. Bár a két madár hasonló méretű, mindkettő nyílt területeken vadászik, és barna színű, a kerecsensólyom sokkal ritkább hazánkban, mint az egerészölyv.

világos szemöldöksáv

bajuszsáv

világos fej

erősen csíkozott mell és has

hegyes szárnyvég (nem ujjas)

gyors szárnycsapások és fordulók

pöttyös faroktollak

A kerecsensólyomról sok érdekességet találsz és vicces feladatok is várnak a csipogo.hu oldalon.

Tartalom, szerkesztés, illusztráció:
Talpalatnyi Vadon
Természetmegőrzési Alapítvány
Fotók: Bagyura János,
Bajor Zoltán, Bálint Pál,
Csonka Péter, Judák Tamás,
Orbán Zoltán, Samuel Galick,
Wikimedia

Játsz velünk!

Megoldásodat
2024. június 10-ig
várjuk ide:
csipogo@mme.hu.

A megfejtés beküldői
hozzájárulnak nevük és
életkoruk közléséhez.

Keresd meg a 6 sólyomfélének
tudományos (latin) nevét!
Ez két tagból áll. Az első tag a hazai
sólymok esetében a *Falco*.
A betűk között a tudományos
név második tagját rejtettük el
(pl. *cherrug*).

T	B	C	W	O	D	S	Z	O	G	Q	O	B	M	L	Y	M	P
D	G	S	E	O	M	K	M	U	H	P	V	N	H	F	S	J	U
U	W	B	B	U	L	G	B	Z	R	V	M	A	U	U	U	E	W
D	S	Q	K	N	S	Q	U	I	E	A	F	J	B	V	Z	C	I
G	U	W	G	D	V	L	B	H	O	Y	S	B	I	Z	K	V	U
R	N	I	D	B	E	B	O	K	L	E	U	N	S	W	W	H	D
R	I	P	M	R	S	H	N	T	G	T	S	O	U	J	F	W	J
Y	R	G	S	R	P	I	G	X	E	F	I	O	I	M	F	H	R
R	G	C	U	H	E	L	Z	O	P	H	C	L	R	U	A	U	A
I	E	K	D	S	R	E	C	X	K	B	L	H	A	N	L	T	E
D	R	C	N	W	T	C	C	P	N	U	P	T	B	N	Z	O	U
H	E	G	I	S	I	V	H	E	J	S	E	R	M	R	N	O	P
Y	P	J	Q	W	N	S	D	E	Y	U	H	M	U	O	I	R	K
T	L	R	B	Q	U	A	B	J	R	A	D	Z	L	Q	K	X	V
Q	P	V	O	X	S	E	F	S	D	R	K	S	O	P	G	N	J
Z	N	U	D	E	B	M	J	S	J	E	U	V	C	V	S	B	E
U	E	T	R	V	F	C	R	I	O	T	V	G	M	Z	M	Y	Z
W	T	I	N	N	U	N	C	U	L	U	S	T	E	T	Q	Y	M

Saját logós távcsőcsalád az MME bolt kínálatában

MME Haris

Érdeklis a madarak világa, és egy könnyű, jól használható távcsövet keres? A Haris belépő szintű távcső tökéletes társ a madármegfigyeléssel és természetjárással ismerkedőknek. (8x42 és 10x42 modellek)

MME Tűzok

Éles és kontrasztos kép, széles látómező és strapabíró külső. A remek ár-érték arányú Tűzok távcsövek kiváló eszközök minden madárbarátnak. (8x42 és 10x42 modellek)

MME Vércse

A természet szerelmeseként egy kompromisszummentes képminőséget nyújtó és bármilyen időjárási körülmény közepette tökéletesen működő kézi távcsövet keres? A Vércse ED-lencsei élethű színeket és tökéletes képminőséget biztosítanak, hogy minden apró részletet kiválóan láthassunk. (8x42 és 10x42 modellek)

Az MME távcsövek időjárásálló vázzal rendelkeznek, lencsevédő kupakkal, nyakpánttal és tokkal érkeznek a csomagban.

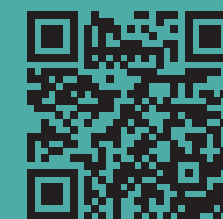

MME Bíbic teleszkópok

Állítható nagyítású spektívjeink tökéletesek a távolban megbújó partimadarak vagy épp a pusztában vadászó ragadozók megfigyeléséhez. A kategóriához képest kompakt méretnek és kis súlynak hála egy egész napos madarász túrára is magunkkal vihetjük a terepen is megfelelő védelmet nyújtó tokban.

Folyamatosan bővülő távcsőkínálatunkért
látogass el webáruházunkba!
mmebolt.hu/madarmegfigyeles
06-20-969-7778

INSPIRED BY

GENERATION
NATURE

SWAROVSKI
OPTIK

A RÉSZLETEK
FELFEDEZÉSÉNEK
KÖVETKEZŐ
IZGALMAS
KALANDJA

MY JUNIOR

SEE THE UNSEEN